

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Merlin Välja

KONSOLIDEERIMISKONTSEPTSIOONI VALIKU MÕJU

KONSOLIDEERITUD ARUANNETELE

Magistritöö

Äirahandus ja majandusarvestus, majandusarvestus

Juhendaja: Lehte Alver, PhD

Tallinn 2019

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 10 295 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Merlin Välja .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 138628TARM

Üliõpilase e-posti aadress: merlin.valja@gmail.com

Juhendaja: Lehte Alver, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. KONSOLIDEERITUD FINANTSARUANNETE KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED	8
1.1. Omanikuteooriast lähtuvad kontseptsioonid	8
1.1.1. Tütar-ja sidusettevõtete ning ühislepete kontserni arvamise alused.....	8
1.1.2. Rida-realt konsolideerimine ja emafirma kontsept.....	13
1.1.3. Proportsionaalne konsolideerimine	17
1.1.4. Kapitaliosaluse meetod.....	19
1.2. Majandusüksuse teooriast lähtuvad kontseptsioonid	22
1.2.1. Majandusüksuse teooria	22
1.2.2. Ostetud firmaväärtuse <i>versus</i> täieliku firmaväärtuse meetod.....	23
2. ÄRIÜHENDUSTE KAJASTAMISE REEGLID	26
2.1. Äriühenduse olemus ja selle määratlemise kriteeriumid	26
2.2. Omandamise meetod	29
2.3. Poolingmeetod ja uue alguse meetod	32
2.4. Edastusmeetod	35
3. MEETODI VALIKU MÕJU FINANTSARUANNETELE.....	38
3.1. Konsolideeritud aruannete võrdlus	39
3.1.1. Omanikuteooria: emafirma kontsept <i>versus</i> proportsionaalne konsolideerimine	39
3.1.2. Majandusüksuse teooria: ostetud firmaväärtus <i>versus</i> täielik firmaväärtus	42
3.2. Meetodi valikust tulenevad erinevused suhtarvudes.....	44
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	50
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	52
LISAD	57
Lisa 1. Analüüsitava ettevõtte konsolideeritud bilansi ja kasumiaruande kirjed konsolideerimiskontseptsioonide lõikes	57
Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused	57

LÜHIKOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli uurida põhjalikult IFRS-s ja US GAAP-s kasutusel olevaid konsolideerimiskontseptsioone, välja selgitada konsolideerimismeetodite rakendamisest tekkiv efekt konsolideeritud finantsaruannetele ning hinnata suhtarvude analüüsi põhjal selle võimalikku mõju aruande lõppkasutaja otsustele.

Eesmärgi täitmiseks anti lähtuvalt omanikuteooriast ja majandusüksuse teooriast ülevaade konsolideeritud finantsaruannete koostamise teoreetilistest alustest ning esitati valdkonna erialakirjanduse põhiseisukohad, hinnati äriühenduse ja firmaväärtuse võimalikke kajastamise viise, sh meetodeid, mis täna IFRS-s ja US GAAP-s kasutusel ei ole ning teostati ühe Baltikumi suurema autode jaemüügi valdkonnas tegutseva kontserni andmete tuginedes võrdlev analüüs olulisemate konsolideerimismeetodite ja äriühenduse kajastamise viiside kohta.

Läbiviidud analüüsi käigus selgus, et kontseptsioonide võrdlemisel olid erinevused näitajate vahel tuvastatavad, kuid mitte sellise mõjuga, mis omaniku või võlausaldaja otsuse kvaliteeti oluliselt mõjutaks. Seega võib väita, et märkimisväärset mõju konsolideerimiskontseptsiooni valik eeltoodud eeldustel finantsaruannete põhjal tehtavatele otsustele vaadeldavate huvigruppide lõikes ei oma.

Võtmesõnad: konsolideerimine, konsolideerimiskontseptsioonid, äriühenduste kajastamine, suhtarvude analüüs

SISSEJUHATUS

Majanduse jätkuva rahvusvahelistumise tingimustes arutletakse nii akadeemilistes ringkondades kui ka praktikute seas endiselt ühise ja ühtse finantsaruandluse raamistiku, mis põhineks üleilmselt aktsepteeritud raamatupidamise standarditel, vajaduse üle. Laialdane diskussioon antud teema üle on põhjendatav asjaoluga, et finantsarvestus kui valdkond puudutab paljusid huvigruppe (töötajad, aktsionärid, kreditorid, avaliku sektori asutused), mistõttu arvestuspraktikate standardiseerimisest huvitatud osapoolte paljusus ning mitmekesisus on muutnud selle avaliku huvi objektiks (Ciapello *et al.* 2009, 449). Suurimaks kannustajaks ühise raamistiku vajaduse loomise protsessis on eeltoodud huvigruppide loetelust olnud investorid (Ericson *et al.* 2009, 531).

Püüdlused finantsaruandluse raamistikku ühtlustada, sh konsolideerimise arengu tulemused, kajastuvad täna kahes suuremas süsteemis, mida kasutab *ca* 80% kõikidest riikidest: rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (*International Financial Reporting Standards – IFRS*) ja USA üldtunnustatud rahvuslikud arvestusstandardid (*United States Generally Accepted Accounting Principles – US GAAP*). Nimetatud standardite koostajateks ja konvergentsi eestvedajateks on Rahvusvahelise Raamatupidamise Standardite Nõukogu (*International Accounting Standards Board – IASB*) ning USA Finantsarvestuse Standardite Nõukogu (*Financial Accounting Standards Board – FASB*).

Palju diskuteeritud küsimus, millist eesmärki peaks finantsaruandlus üldiselt kandma, vihjab asjaolule, et ühtse kontseptuaalse raamistiku kujundamine ei ole praktikas kerge. Teoorias on standardi arengu lähtepunktideks konkreetne esile kerkinud lahendamist vajav probleem või laiem eesmärk, mille täitmist tahetakse saavutada. Esmaste finantsaruandluse üldiste eesmärkidena tuuakse välja (Sutton *et al.* 2015, 120-121):

- kapitali jaotusele kaasa aitamine;
- juhtkonna ja investorite vahelise informatsiooni asümmeetria minimeerimine, sh turul vabalt kaubeldavates ettevõtetes;
- investeerimisotsuste tegemiseks vajaliku info tagamine.

Hetkel kasutusel olevad konsolideerimismeetodid on akadeemilises ringkonnas tekitanud diskussiooni, kas finantsaruannete üldised eesmärgid saavad nende alusel koostatud aruannete kaudu täidetud. Samuti on oluline, et aruannetest saadava finantsinformatsiooni põhjal oleks tarbijatel võimalik teha adekvaatseid prognoose majandusüksuse tulevase rahakäibe tekkimise osas. Väidetakse, et osa käsitlusviise, nt ostetud firmaväärtuse meetod ning emafirma kontseptsioon (*parent entity concept*), ei ole kooskõlas IASB ja FASB-i kontseptuaalses raamistikus sõnastatud finantsaruandluse üldiste eesmärkidega, mis muudab nimetatud meetodid teooria seisukohalt valeks (Aceituno *et al.* 2006, 95-98).

Samuti on laialdast kõneainet pakkunud valitseva mõjuvõimu *de jure (legal control)* ja *de facto (effective control)* käsitlused ning konsolideerimiskontseptsioonide ühtlustamise võimalikkus selles valdkonnas. Täna kasutab IASB 2011. aastal avaldatud standardis IFRS 10 „Konsolideeritud aruanded“ peamise printsiibina valitseva mõjuvõimu *de facto* kontseptsiooni, mis tugineb ühe majandusüksuse tegelikule suutlikkusele teostada valitsevat mõjuvõimu teise majandusüksuse üle. FASB sellega, et konsolideerimise aluseprintsiibiks saab valitsev mõjuvõim *de facto*, ei nõustunud ning US GAAP-i rakendajatel tuleb kontserni koosseisu hindamisel lähtuda valitseva mõjuvõimu *de jure* printsiibist (Results of Convergence ... 2013, 53)

On suur tõenäosus, et mõningane segadus ja kohatised vastuolud kehtivate konsolideerimiskontseptsioonide osas toovad kaasa kasutajapoolse konsolideeritud aruannete väärilti tõlgendamise ning viivad nende põhjal leitud näitajatele tuginedes ebaadekvaatsete otsuste vastuvõtmiseni. Rahvusvaheliste konsolideerimisalaste uurimuste hulk on Eesti kontekstis täna kesine, samas on investorite kaasabil kapitali piiriülene liikumine oluliselt hoogustunud. Sellest tingituna on varasemast tähtsamaks nõ globaalse finantskeele valdamine. Eeltoodu on käesoleva töö autori hinnangul piisavaks põhjuseks, et kahes suuremas süsteemis kasutusel olevaid konsolideerimiskontseptsioone põhjalikumalt uurida, omavahel võrrelda ning tuua välja erinevuste mõju investorite ja kreditoride jaoks enamkasutatavate suhtarvude osas.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada konsolideerimismeetodite rakendamisest tekkiv efekt konsolideeritud finantsaruannetele ning hinnata suhtarvude analüüsi põhjal selle võimalikku mõju aruande lõppkasutaja otsustele. Eesmärgi saavutamiseks on töös püstitanud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda lähtuvalt omanikuteooriast ja majandusüksuse teooriast ülevaade konsolideeritud finantsaruannete koostamise teoreetilistest alustest ning esitada valdkonna erialakirjanduse põhiseisukohad.
2. Hinnata äriühenduse ja firmaväärtuse võimalikke kajastamise viise, sh meetodeid, mis täna IFRS-s ja US GAAP-s kasutusel ei ole.
3. Teostada ühe Baltikumi suurema autode jaemüügi valdkonnas tegutseva kontserni andmetele tuginedes võrdlev analüüs olulisemate konsolideerimismeetodite ja äriühenduse kajastamise viiside kohta. Analüüsida meetodi valiku mõju omanikke ja kreditore enamhuvitatavate suhtarvude osas ning esitada vastavad järeldused.

Eeltoodust lähtuvalt koosneb magistritöö teoreetilis-metoodilistest ja empiirilisest peatükkidest. Töö esimeses peatükis käsitletakse IFRS-s ja US GAAP-s kajastatud konsolideeritud finantsaruannete koostamise põhimõtteid tuues iga kontseptsiooni puhul välja erialakirjanduses kajastatud nii soosivad kui ka kriitilised seisukohad ja olulisemad järeldused. Meetodid on struktureeritud lähtuvalt omanikuteooriast ja majandusüksuse teooriast.

Teises peatükis antakse ülevaade äriühenduste kajastamise viisidest, analüüsides sealhulgas meetodeid, mis täna kehtivates standarditest välja on jäetud. Sealhulgas käsitletakse firmaväärtuse erinevaid kajastamise võimalusi ning akadeemilise ringkonna vaateid sellel teemal. Magistritöö teoreetilis-metoodiliste peatükkide kirjutamisel tuginetakse valdavalt rahvusvahelistele finantsarvestust ja –aruandlust käsitlevates teadusajakirjades avaldatud temaatilistele töödele. Samuti on oluliseks allikaks IASB ja FASB-i poolt publitseeritud standardite konvergentsiteemalised mõttevahetused.

Töö kolmandas peatükis ehk empiirilises osas viiakse Baltikumi ühe suurema autode jaemüügi valdkonnas tegutseva kontserni 2017. aasta majandusaasta aruandele tuginedes läbi võrdlev analüüs valitud konsolideerimismeetodite ja äriühenduse kajastamise viiside kohta. Metoodiliste võtetena kasutatakse siin peamiselt võrdlevat analüüsi ning suhtarvude meetodit.

Autor tänab koostöö eest oma magistritöö juhendajat, professor Lehte Alverit, kelle nõuanded ja juhised olid töö kirjutamisel suureks abiks.

1. KONSOLIDEERITUD FINANTSARUANNETE KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED

1.1. Omanikuteooriast lähtuvad kontseptsioonid

1.1.1. Tütar- ja sidusettevõtete ning ühislepete kontserni arvamise alused

Finantsarvestuse läbiviimiseks ja finantsaruannete koostamise eelduseks on majandusüksuse olemasolu, mida käsitletakse kõige laiemas mõttes kui finantsaruannete kogumi subjekti, mis tegutseb konkreetses valdkonnas praeguste ning potentsiaalsete aktsia- ja laenukapitali investorite huvides (Preliminary Views ...2008, 13-18). Põhimõte, mille kohaselt on ühe majandusüksuse raamatupidamislik tegevus rangelt piiritletud ja eristatav teise majandusüksuse omast, on üha keerulisemate struktuuridega ettevõtete tekkimisest tingituna muutumas. Sellest tulenevalt on komplitseeritum ka majandusüksuse, mille kohustuseks on olulise finantsinfo edastamine, määratlemine.

Finantsaruannete konsolideerimise teoreetilised alused põhinevad kahel teoorial: omanikuteoorial (*proprietary theory*) ja majandusüksuse teoorial (*entity theory*). Käesolevas alapeatükis käsitletakse neist esimesel põhinevaid kontseptsioone, alapeatükis 1.2. majandusüksuse teooriale tuginevaid meetodeid.

Omanikuteooria kohaselt kuulub majandusüksuse puhasvara selle omanikele, samuti on üksuse kohustised üksuse omanike kohustised. Majandusüksust nähakse siin kui agenti, esindajat või ühendust, mille kaudu üksikud ettevõtjad ja aktsionärid tegutsevad. Omanikuteooria peamine eesmärk on omanike netovara määratlemine ja selle analüüs. Tõlgendades kohustusi negatiivse varana, võib väita, et omanikuteooria on varakeskne ning seega orienteeritud bilansile – vara väärtustatakse ning bilanss koostatakse selleks, et mõõta omaniku rikkuse muutumist. (Alver, Alver 2011b, 145 –146)

Omanikukeskset vaadet majandusüksusele iseloomustab bilansivõrrand järgmisel kujul:

$$\sum \text{Vara} - \sum \text{Kohustised} = \text{Omakapital}$$

Omanikuteooria lähtekohtadele tuginevaid kontseptsioone – rida-realt konsolideerimine, kapitaliosaluse meetod, proportsionaalne konsolideerimise ja emafirma kontsept – ühendab konsolideerimise ulatuse määramisel ühe alusena emafirma osalus konsolideeritava ettevõtte netovara reaalväärtuses. Teine ja peamine tegur majandusüksuse kontserni kuuluvuse tuvastamisel on suhte iseloom emaettevõtte ja tütar-, sidusettevõtte või ühislepete vahel. Suhte tüübiks, mille alusel majandusüksus kas tütar-, sidusettevõtte või ühisleppena konsolideerimisgruppi arvatakse, on valitsev mõjuvõim, oluline mõju või ühine valitsev mõjuvõim.

IFRS 10 *Konsolideeritud aruanded*, mille eesmärk on määratleda konsolideeritud aruannete koostamise põhimõtted olukorras, kus majandusüksus omab valitsevat mõjuvõimu ühes või mitmes majandusüksuses, sätestab konsolideeritud aruandeid esitama majandusüksuse, mis on emaettevõtte. Emaettevõtte on samas dokumendis defineeritud kui majandusüksus, mis omab valitsevat mõjuvõimu ühe või mitme majandusüksuse üle. Seega antud kontekstis on finantsaruannete subjektiks kontsern ehk emaettevõtte ja tema tütarettvõtted, mis on ühendatud valitseva mõjuvõimu kaudu. Emaettevõtte, st aruandva majandusüksuse, kindlaksmääramise kohustuse paneb standard investorile, kes omab investeerimisobjekti üle valitsevat mõjuvõimu, kui on täidetud kõik järgmised tingimused:

- mõjuvõim investeerimisobjekti üle, st investoril on kehtivad õigused, mis annavad talle võime juhtida olulisi toiminguid, mis mõjutavad tuntavalt investeerimisobjekti tulemusi;
- investeringuobjekti omamisest saadavate tulemuste kasutamine või õigus seda teha ja mõjutada;
- võime kasutada oma võimu investeerimisobjekti üle mõjutamiseks investori tulemusi.

Eeltoodud määratlus klassifitseerub valitsevaks mõjujõuks *de facto*, mis tugineb ühe majandusüksuse tegelikule suutlikkusele teostada valitsevat mõjuvõimu teise majandusüksuse üle. Kõige sagedamini esinevaks variandiks saab siinkohal näitena tuua situatsiooni, kus ühel majandusüksusel on hääletamisel oluline vähemusosalus (näiteks 45% häältest) ning ülejäänud hääled jagunevad suure hulga väikeaktsionäride vahel. Kuna väikeaktsionäridel on väga raske sel määral organiseeruda, et maha hääletada olulise vähemusosalusega aktsionäri ettepanekuid, on tegelik võim üldjuhul olulise vähemusosalusega aktsionäri käes. (Alver, Alver 2010, 22)

Valitsevat mõjuvõimu *de facto* on hüpoteetiliselt võimalik teostada ka siis, kui omatakse suhteliselt väikest osalust (näiteks 20%). Taoline olukord võib ette tulla siis, kui üks majandusüksus on teise suhtes eelisseisundis (näiteks peamine tarnija või klient) ja teise majandusüksuse ülejäänud aktsionärid tajuvad, et see on nende huvides, ega soovi oma valitsevat mõjuvõimu *de jure* teostada. Sellise domineerimise tunnuse näitena võib tuua olukorra, kus teise majandusüksuse juhatus koosneb isikutest, kes on määratud esimese, st dominandi, poolt või lähtuvad otsuste langetamisel tema juhistest. (*Ibid.*)

Valitseva mõjujõu teise lähenemisviisina on kasutusel eelmises lõigus mainitud valitsev mõjuvõim *de jure*, mis tugineb ühe majandusüksuse juriidilisele suutlikkusele teostada valitsevat mõjujõudu teise majandusüksuse üle. Enim esinevaks variandiks on siin situatsioon, kus üks ettevõtte omab nii palju aktsiaid, et see on küllaldane häälteenamuse saavutamiseks aktsionäride koosolekul. Siinkohal on oluline asjaolu, et arvutuste aluseks on hääleõigus, mitte lihtsalt aktsiate enamus. (*Ibid.*)

Valitseva mõjuvõimu *de jure* kontseptsioon on kasutusel ka US GAAP-s, mis ARB 51 lõige 2 järgi sätestab majandusüksuse konsolideerimise alusena otseselt või kaudselt vähemalt 50% -se häälteenamuse nõude. Valitsevat mõjuvõimu *de facto* US GAAP ei defineeri (US GAAP *versus* IFRS..., 2018, 8). Eeltooduga seoses võib probleemiks kujuneda asjaolu, et majandusüksuse koosseisu arvatakse tütarettevõtte, mille üle emaettevõtte tegelikku mõjuvõimu ei oma ning konsolideerimata jääb üksus, mis on emaettevõtte sisulise mõjuvõimu all. Kuigi FASB on ARB 51-le täiendusena jõustanud FAS No. 46, mis kohustab majandusüksuse hulka arvama üksuse, kus investor omab valitsevat mõjuvõimu, mis ei põhine häälteenamusel, on erialakirjanduses asunud seisukohale, et see siiski ei võrdu valitseva mõjuvõimu *de facto* kontseptsiooni ülevõtmisega. (Nobes 2014, 1012)

Häälteenamuse omamise kõrval on IFRS 10 B38 kohaselt valitseva mõjuvõimu *de jure* teostamiseks sätestatud ka muid võimalusi. Näiteks võivad aktsionärid juriidiliselt siduva leppe tõttu olla kohustatud hääletama konkreetse ettevõtte juhiste kohaselt. Samuti võib ühel majandusüksusel olla valitseva mõjujõu teostamise õigus tulenevalt teise majandusüksusega sõlmitud lepingust või vastavast klauslist teise majandusüksuse põhikirjas. Nimetatud variante US GAAP ette ei näe.

Teiseks võimalikuks seoseks investori ja potentsiaalselt konsolideerimisgruppi kuuluva majandusüksuse vahel on oluline mõju. Seose korral, mil investoril on majandusüksuse üle oluline mõju, nimetatakse viimast IAS 28 lõige 3 kohaselt sidusettevõtteks. Olulist mõju defineeritakse siin kui võimet osaleda investeerimisobjekti finants- ja tegevuspoliitikat käsitlevate otsuste langetamisel, omamata valitsevat mõjuvõimu või ühist valitsevat mõjuvõimu selliste poliitikate üle.

Kui investorile kuulub otseselt või kaudselt (näiteks tütarettevõtete kaudu) rohkem kui 20% hääleõigusest investeerimisobjektis, eeldatakse, et investoril on oluline mõju, välja arvatud juhul, kui on võimalik selgelt tõendada, et see ei ole nii. Juhul kui investorile kuulub vähem kui 20% hääleõigusest investeerimisobjektis, eeldatakse, et investoril olulist mõju ei ole, välja arvatud juhul, kui sellise mõju olemasolu on võimalik esile tuua. (IAS 28 lõige 5)

Investori olulise mõju olemasolu tõendab tavaliselt üks või mitu järgmistest asjaoludest (*Ibid.* lõige 6):

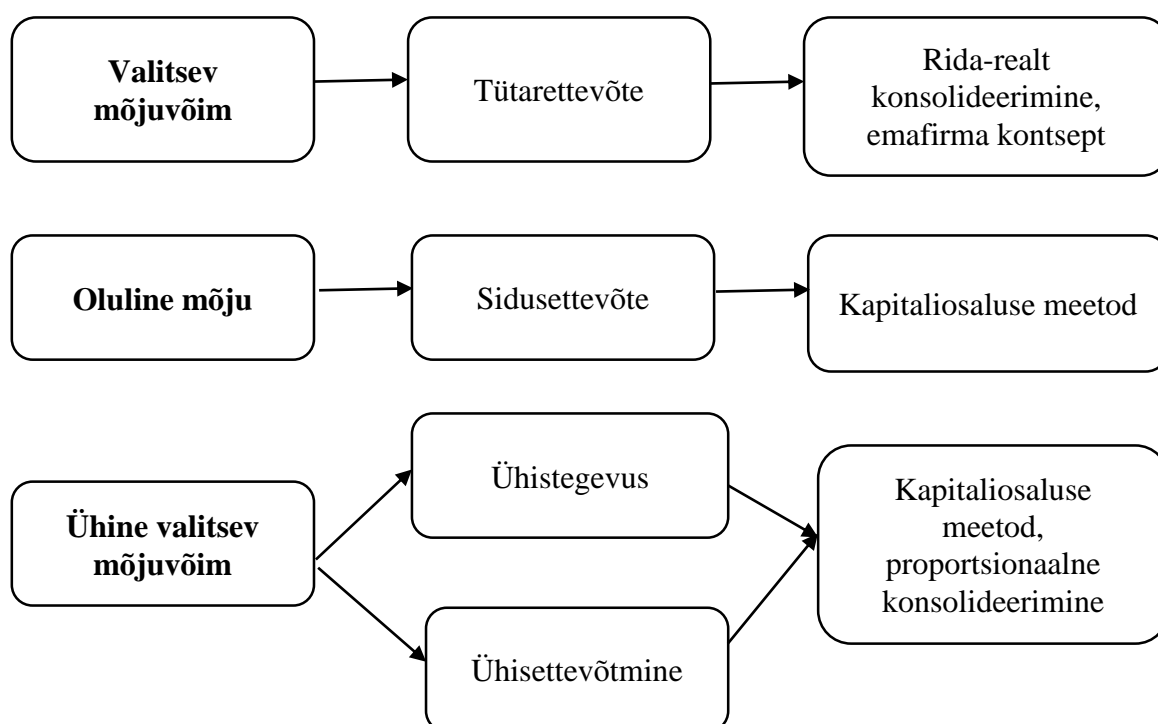
- esindatus investeerimisobjekti juhatuses või samaväärses juhtorganis;
- osalemine tegevuspoliitika kujundamise protsessides, kaasa arvatud osalemine dividende või muid kasumijaotust käsitlevate otsuste langetamisel;
- olulised tehingud investori ja investeerimisobjekti vahel;
- ühised juhtivtöötajad või
- investori varustamine olulise tehnilise teabega.

US GAAP-i definitsioon olulise mõju mõistest ning selle alusel sidusettevõtte kontserni arvamisest kattub suures osas eelnevaga. Erinevus, mis võrreldes IFRS-ga siinkohal tekib puudutab kaudse hääleõiguse teostamist – US GAAP viimast olulise mõju kindlakstegemisel arvesse ei võta, st määrav on ainult otsene hääleõigus investeerimisobjektis (US GAAP *versus* IFRS ... 2013, 10).

Ühine valitsev mõjuvõim, mille olemasolu alusel otsustatakse ühisleppe (*joint arrangement*), st ühistegevuse (*joint operation*) või ühissetevõtmise (*joint venture*) gruppi konsolideerimine, määratletakse IFRS 11 lõike 7 kohaselt kui lepinguliselt kokkulepitud valitseva mõjuvõimu jagamine, mis eksisteerib ainult siis, kui otsused oluliste toimingute üle nõuavad üksmeelset nõusolekut valitseva mõjuvõimu jagamiseks. Ühistegevusena defineeritakse viidatud standardis ühislepete, kus osapooltel on leppeline ühine valitsev mõjuvõim antud ühistegevusega seotud

õigustele, varaobjektidele, kohustistele. Ühisettevõtmine on ühislepe, kus osapooltel on leppeline ühine valitsev mõjuvõim selle leppega seotud netovarale. Ühise valitseva mõjuvõimu kindlaks tegemiseks tuleb majandusüksusel määrata, kas osapooltel see eksisteerib IFRS-s 10 esitatud valitseva mõjuvõimu definitsiooni silmas pidades. Pärast seda saab hinnata, kas üksusel on valitsev mõjuvõim ühislepe alusel.

US GAAP-st ühise valitseva mõjuvõimu definitsiooni ei leia, kuid selle olemasolu tunnustatakse sageli tõlgendamise kaudu, juhul kui olulisi tegevusi käsitlevate otsuste tegemiseks on vajalik kõikide aktsiainvestorite ühehäälnne nõusolek (US GAAP *versus* IFRS ... 2013, 11).

Joonis 1. Konsolideerimiskontseptsioonid suhte ja majandusüksuse tüübi järgi.
Allikas: Autori täiendatud Stolowy *et al.*, 2013, 472 põhjal

Kokkuvõtteks saab eeltoodule tuginedes esitada konsolideerimiskontseptsioonide seosed (vt joonis 1) suhte tüübi, majandusüksuse ja konsolideerimismeetodi vahel, mis on aluseks konsolideeritava üksuse kontserni arvamise ulatuse määramisel.

1.1.2. Rida-realt konsolideerimine ja emafirma kontsept

Rida-realt konsolideerimise (*full consolidation*) aluspõhimõtteks on nii IFRS-s kui ka US GAAP-s asjaolu, et konsolideeritud finantsaruannetes ühendatakse emaettevõtte ja tütarettevõtete varaobjektide, kohustiste, omakapitali, tulude, kulude ja rahavoogude samalaadsed kirjed nii, nagu oleks tegemist ühe majandusüksusega. Seejuures tuleb täielikult elimineerida kontsernisisesed varaobjektid ja kohustised, omakapital, tulud, kulud ning rahavood, mis on seotud kontserni majandusüksuste vaheliste tehingutega. Samuti elimineerib emaettevõtte igasse tütarettevõttesse tehtud investeeringu bilansilises (jääk)maksumuses ja emaettevõtte osa iga tütarettevõtte omakapitalis. (IFRS 10, B86; ARB 51, lõiked 6-15)

Konsolideeritud aruannete koostamisel tuleb veenduda, et kõikide konsolideeritavate tütarettevõtete aruanded oleksid koostatud järgides samu arvestuspõhimõtteid. Juhul kui mõni konsolideeritav tütarettevõtte on koostanud oma aruande mingitest muudest põhimõtetest lähtuvalt, tuleb enne konsolideerimise läbiviimist teha nimetatud üksuste aruannetes vajalikud muudatused, et viia need kooskõlla kontserni arvestuspõhimõtetega. (IFRS 10, B87; ARB 51, lõiked 4-5)

Kui emaettevõtte osalus tütarettevõttes jääb alla 100%, tuleb vähemusaktsionäri kuuluv osa kõnealuse tütarettevõtte netovarast ja aruandeperioodi kasumist (kahjumist) eraldada ning kajastada konsolideeritud bilansis ja kasumiaruandes vähemusosalusena. Selle kohta, kas üldse ja millisel bilansikirjel oleks vähemusosalust õigem kajastada, on erialakirjanduses mitmesuguseid seisukohti (Stolowy *et al* 2013, 478; Ignatowsky 2011, 86):

- Varast lähtumine (omanikuteooria) – põhineb arusaamal, et konsolideeritud finantsaruanded koostatakse emafirmaaktsionäridele, selleks et viimased oleksid kursis tehtud investeeringu tootlusega. Peamine on enamusaktsionäride osaluse kajastamine, vähemusosalust tütarfirma varaobjektides ja kohustistes ei arvestata ega esitata. Samuti jääb vaatluse alt välja vähemusosalusele kuuluv firmaväärtus.
- Finantsiline lähenemine (emafirma kontsept) – konsolideeritud finantsaruannete koostamise peamine eesmärk on ka käesoleva lähenemise puhul info jagamine eeskätt emaettevõtte aktsionäridele. Vähemusaktsionäre käsitletakse siin kui kolmandat osapoolt ning vähemusosa kui emafirma kohustist kolmandale osapoolele.
- Majanduslik lähenemine (majandusüksuse teooria) – konsolideeritud finantsaruannete koostamise eesmärgina nähakse eelkõige organisatsioonisisese infovajaduse katmist, mis tähendab, et aruannete koostamisel ei tehta vahet enamus- ja vähemusaktsionäridel, vaid

antakse tõene ja aus ülevaade kogu kontserni varadest, kohustistest ja omakapitalist, kuludest ning tuludest. Vähemusosalus kajastatakse seega grupi omakapitali koosseisus.

- Sega variant (emafirma kontsepti laiendatud versioon) – antud variant kujutab endast kombinatsiooni kahest eelmisest lähenemisest. Vähemusaktsionäre käsitletakse siin kontserni mõistes enamusaktsionäride kõrval eraldiseisva grupina, mitte kolmanda osapoolena ning vähemusosalus kajastatakse konsolideeritud bilansis omakapitali koosseisus, eraldi emaettevõtte omanikele kuuluvast omakapitalist.

Nii IFRS-s (IFRS 10, lõige 22) kui ka alates 1. jaanuarist 2009 US GAAP-s pärast FAS No. 160 jõustumist (ARB No. 51, lõige 26) kasutatakse rida-realt konsolideeritud finantsaruannete koostamisel viimast lähemist, kus vähemusosalus kajastatakse omakapitali koosseisus, lahus ja selgelt eristatavalt emaettevõtte omakapitalist. Ehk rida-realt konsolideerimine vastab täna IFRS-i ja US GAAP-i kontekstis emafirma kontsepti laiendatud versioonile.

Emafirma kontsepti puhul, nagu eelnevalt sai ka mainitud, on konsolideeritud aruannete koostamise põhieesmärk info edastamine emaettevõtte aktsionäridele. Kontserni defineeritakse siin eelmises alapeatükis käsitletud valitseva mõjuvõimu kontseptsiooni silmas pidades kui emaettevõtte ja viimase tütarettevõtetest koosnevat üksusust. Konsolideeritud bilanss on põhiolemuselt emafirma enda bilansi modifikatsioon (laiend), kus emaettevõtte investeeringud tütarettevõtetesse on asendatud kõigi nende varaobjektide ja kohustistega. Väidetakse, et vähemusosalust ei tohi konsolideeritud aruannetes näidata kohustisena, sest emafirmal puudub kohustus teha makseid vähemusaktsionäridele. Samuti ei ole õige seda kajastada omakapitali koosseisus, sest konsolideeriv üksus pole selle omanik. Vähemusosalus tuleks vaadeldava kontsepti puhul kajastada konsolideeritud bilansis kohustiste ja omakapitali vahel. (Alver, Alver 2010, 21)

Erialakirjanduses nimetatakse seda „piirkonda“ bilansis *mezzanine*'ks, mis kvalifitseerub sisuliselt pikaajaliseks kohustiseks. Kõige tüüpilisemaks *mezzanine* näiteks on allutatud laen, mis on võrreldes tagatisega käendatud pangalaenuga tavaliselt tingimustelt paindlikum, kuid ka kõrgema intressiga. Samuti on ettevõtte pankrotistumisel eelisõue tagasimakse osas tagatisega pangalaenu omanikul (Giurca Vasilescu 2009, 15-16).

Seega kajastatakse emafirma kontsepti järgi, mis oli kuni 1. jaanuarini 2009 kasutusel ka US GAAP-s, vähemusosalust konsolideeritud bilansis kohustiste real, kas *mezzanine* tsoonis või

kontserni kohustiste hulgas (Deitrick 2010, 38). Diskussioon selle kohta, et antud lähenemisviis on kontseptuaalselt vale, päädis FASB-i poolt FAS No. 160 jõustamisega eelmainitud kuupäeval, millega asendati US GAAP-s emafirma kontsept emafirma kontsepti laiendatud versiooniga ning anti ka panus standardite ühtlustamisele IFRS-ga.

Lisaks asjaolule, et vähemusosalust ei tohiks emafirma poolse maksete teostamise nõude puudumise tõttu vähemusaktsionäridele konsolideeritud bilansis kohustiste real kajastada, leitakse, et vähemusosaluse omakapitali all kirjendamise pooltargumendid on järgmised (Acietuno *et. al* 2006, 99):

- vähemusosaluse puhul ei eksisteeri või on keeruline hinnata tagastamistähtaega, mis on kohustisele iseloomulik tunnus;
- vähemusosalus on olemuselt selgelt fikseeritud tulumäärata finantsinvesteering;
- vähemusosalus kujutab endast vähemusaktsionäride poolt omatavaid lihtaktsiaid, mida ei tagastata.

Vähemusosaluse paiknemise erinevusest konsolideeritud bilansis annab ülevaate tabel 1.

Tabel 1. Vähemusosaluse kajastamine konsolideeritud bilansis rida-realt konsolideerimise ja emafirma kontsepti puhul

Rida-realt konsolideerimine	Emafirma kontsept
Kohustised	Kohustised
Lühiajalised kohustised	Lühiajalised kohustised
Pikaajalised kohustised	Pikaajalised kohustised
- laenukohustised	- laenukohustised
-	- vähe mus os alus
Pikaajalised kohustised kokku	Pikaajalised kohustised kokku
Omakapital	Omakapital
- vähe mus os alus	-
- emaettevõtte omanikele kuuluv omakapital	- emaettevõtte omanikele kuuluv omakapital
- reserv	- reserv
- eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)	- eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)
- aruandeaasta kasum (kahjum)	- aruandeaasta kasum (kahjum)
Omakapital kokku	Omakapital kokku
Passiva kokku	Passiva kokku

Allikas: Stolowy *et al.* 2013, 475, Alver, Alver 2010, 21

Emafirma teooria alusel väidetakse, et kuigi emaettevõttel ei ole otsest omandit tütarettevõtte varaobjektides ja otsest vastutust kohustiste eest, on tal võime teostada valitsevat mõjuvõimu tütarfirma kogu varaobjektide ja kohustiste, mitte ainult proportsionaalse osa üle. Seega kõik

tütarettevõtte varaobjektid ja kohustised kajastatakse konsolideeritud bilansis, ühendades need emaettevõtte vara ja kohustistega. Analoogiliselt lülitatakse kõik tütarfirma tulud ja kulud konsolideeritud kasumiaruandesse. Sellise lähenemise korral kajastatakse vähemusaktsionäride osalust konsolideeritud aruannetes eraldi. Konsolideeritud bilansis näidatakse tütarfirma netovara raamatupidamislikku väärtust kogusummas. Juhul kui emafirma maksab tütarfirma eest rohkem kui on tema osaluse raamatupidamislik väärtus, siis näidatakse konsolideeritud aruannetes ainult emafirma osalus reaalväärtuse suurenemises ja vastav osa firmaväärtusest. Ehk tütarfirma vara kajastatakse täielikult reaalväärtuses ainult siis, kui omandatakse 100%-ne osalus. Vähemusosalust näidatakse proportsionaalse osalusena tütarfirma netovara raamatupidamislikus väärtuses. Emafirma kontsepti pooldajad leiavad, et peale emaettevõtte osaluse kajastamise tütarettevõtte netovara reaalväärtuses, tuleb kajastada vähemusosalus tütarfirma netovara raamatupidamisväärtuses. Antud seisukoht tugineb eeldusele, et osteti vähem kui 100%, mistõttu valitsev mõjuvõim on omandatud vaid tütarfirma osaluse üle. Ja kuna vähemusosalust ei omandatud, siis puudub vajadus selle osa viimiseks reaalväärtusesse. (Alver, Alver 2010, 23)

Ka konsolideeritud kasumiaruanne on emafirma kontsepti puhul oma põhiolemuselt emaettevõtte kasumiaruande modifikatsioon, kus emafirma investeeringutest tütarfirmadesse teenitud kasum on asendatud viimaste tulude, kulude, kasumite ja kahjumitega. Vähemusosalust tütarettevõtte netovaras tõlgendatakse selle kontseptsiooni kohaselt kohustisena. Antud kohustis suureneb igas arvestusperioodis kulu võrra, mis esindab vähemusosalust tütarfirma puhaskasumis (väheneb vähemusosaluse võrra tütarfirma puhaskasumis). Konsolideeritud puhaskasumit vähendatakse vähemusosaluse võrra tütarettevõtte puhaskasumis. Ehk konsolideeritud kasumiaruandes on emafirma kontsepti puhul tütarfirma tulud ja kulud kajastatud täielikult, kasum aga näidatakse omandatud osalusmäära alusel. (*Ibid.*, 21)

Kuigi rida-realt konsolideerimine ehk emafirma kontsepti laiendatud versioon tunnistab vähemusosaluse kajastamise konsolideeritud bilansis korrektseks omakapitali poolel, siis tütarfirma puhaskasumi näitamises kasumiaruandes kontseptuaalseid erinevusi ei ole. Ka rida-realt konsolideerimise puhul, kui tütarettevõttest on omandatud vähem kui 100%, eraldatakse vähemusaktsionäri kuuluv osa tütarettevõtte aruandeperioodi kasumist ning vähendatakse selle võrra kogu kontserni tulemit.

1.1.3. Proportsionaalne konsolideerimine

Konsolideeritud finantsaruannete koostamisel on omanikuteooria rakendamisel järgmiseks võimalikuks variandiks proportsionaalne konsolideerimine (*proportionate consolidation, pro rata consolidation*). Sel juhul konsolideerib emafirma vaid proportsionaalse osa tütarfirma varaobjektides ja kohustistes. Omandatud tütarfirma konsolideerimisel tuleb omandamispäeval leida konsolideeritud summad emafirma proportsionaalse osalusena tütarfirma iga varaobjekti ja kohustise reaalkaarditud väärtuses ning lisada need emaettevõtte bilansile. Vähemusaktsionäride osalust tütarfirma varaobjektides ja kohustistes ei arvestata, samuti ka vähemusosalusele kuuluvat firmaväärtust. Analoogiliselt suhtumisega varasse ja kohustistesse näidatakse konsolideeritud kasumiaruandes ainult emafirma osa tütarfirma poolt kajastatud tuludes ja kuludes. Vähemusosalusega seonduvad tulud ja kulud jäetakse välja. (Alver, Alver 2010, 20)

Asjaolu, et vähemusosalusega seonduvad tehingud jäetakse tingimustes, mil emafirma tegelikult tütaretevõtte üle valitsevat mõjuvõimu omab, välja, on mõnede autorite meelest meetodi põhimõtteline puudus, mis eirab nimetatud kontseptsiooni kui konsolideerimise alustala. Näiteks on Schroeder *et al* (2014, 564) seisukohal, et kui emaettevõtte omab tütaretevõtte üle valitsevat mõjuvõimu, siis on tal valitsev mõjuvõim ka 100% selle varaobjektide ja kohustiste üle, mitte ainult proportsionaalsele osale nendest. Meetodi pooldajad on arvamusel, et omandatud hääleõigus tüharetevõttes määrab ära osa, mille eest emaettevõtte vastutab ning mille alusel ka dividende makstakse (Rosenfield 1986, 88).

Täna kehtiv seadusandlik raamistik lubab IFRS-i ja US GAAP-i osas vaadeldavat meetodit kasutada teatud juhtudel vaid viimasena nimetatud regulatsiooni kehtivusalas. Nimelt tuleb proportsionaalne konsolideerimine lubatud meetodina kõne alla vaid ühissetevõtmiste (*joint venture*) puhul, mille korral peab osapooltel olema leppeline ühine valitsev mõjuvõim selle leppega seotud netovarale. US GAAP-st ühise valitseva mõjuvõimu definitsiooni teatavasti ei leia ning selle olemasolu tehakse enamjaolt kindlaks tõlgendamise kaudu situatsioonis, mil olulisi tegevusi käsitlevate otsuste tegemiseks on vajalik kõikide aktsiainvestorite ühehäälneline nõusolek. Kuid ka ühissetevõtmiste puhul on proportsionaalne konsolideerimine siin lubatud vaid teatud sektorites, kus selle kasutamine on praktikas tavaks saanud (näiteks ehituses ja rasketööstuses) (US GAAP *versus* IFRS ... 2013, 11).

Proportsionaalne konsolideerimine oli ühissetevõtmiste puhul IFRS-s kapitaliosaluse meetodi kõrval kasutusel standardis IAS 31, mis võeti vastu 1990. aastal. Siis oldi seisukohal, et antud meetod väljendab kõige paremini ühissetevõtete olemust ning tolle aja majanduslikku reaalsust. Kuid järkjärguline valitseva mõjuvõimu kontseptsiooni esiletõus ning kriitika ja kahtlused selles osas, kas ühist valitsevat mõjuvõudu on üldse õige ühissetevõtmiste puhul siduva komponendina kasutada, tingis lõpuks selle, et käsitletava meetodi kasutamine ei ole IFRS-s lubatud alates IFRS 11 jõustumisest 1. jaanuaril 2013 (Nobes 2014, 1013). Nimetatud standardi jõustumisest on ühissetevõtja kohustatud oma osalust ühissetevõttes kajastama investeringuna ja arvestama seda kapitaliosaluse meetodil kooskõlas IAS 28-ga *Investeeringud sidus- ja ühissetevõtetesse*.

Erialakirjanduses leiab seoses proportsionaalse konsolideerimiskontseptsiooni keelustamisega ühissetevõtmiste kajastamisel nii poolt kui ka vastuargumente. Proportsionaalse konsolideerimise pooldajate arvates on vaadeldava kontseptsiooni eeliseks võrreldes kapitaliosaluse meetodiga asjaolu, et selle meetodi kasutamine pakub konsolideeritud finantsaruannete tarbijale rohkem olulist ja kasulikku informatsiooni otsuste tegemiseks, kui üherealine finantsinvesteeringu kajastamine. Kuna proportsionaalse konsolideerimise korral on ühissetevõtmise varaobjektid ja kohustised, tulud ja kulud konsolideeritud proportsionaalse osalusena kontserni aruannetesse, annab taolise info põhjal arvatud näitajate kasutamine tuleviku rahakäibe prognoosimisel ilmselt täpsema tulemuse (Milburn, Chant 1999, 23-24). Sarnasele järeldusele jõudis oma uurimuses ka Soonawalla, kes näitas, et ühissetevõtmiste osalusmäära alusel lahus kajastamine suurendab aruannetes kajastuva info olulisust vastupidiselt kapitaliosaluse meetodile, mille kasutamise puhul jääb osa relevantsest infost aruannete lõpptarbijale varjatuks (Soonawalla 2006, 395).

Proportsionaalse konsolideerimise kontseptsiooni mittetoetajad toovad meetodi ühe puudusena välja asjaolu, et ühissetevõtmise puhul ei tohiks selle proportsionaalset osa kontserniga liita, kuna tänu ühisele valitsevale mõjuvõimule ei saa antud üksuse ressursse ja nõudeid käsitleda nii nagu traditsioonilise majandusüksuse varaobjekte ja kohustisi. See tähendab, et ei ole korrektne ja ka teoorias põhjendatud ühise valitseva mõjuvõimu all olevate varaobjektide ja kohustiste liitmine varaobjektide ja kohustistega, mis on ühe konkreetse investori valitseva mõju all (Hveem, Gronstad 2011, 41). Väidetakse, et ühine valitsev mõjuvõud sarnaneb olemuselt pigem olulise mõju kontseptsioonile, sest sisuliselt ei ole ühissetevõtmises osaleval poolel oma proportsionaalset osa varaobjektides võimalik kasutada või selle kasutamist dikteerida (Milburn, Chant 1999, 23-24).

Kuna lepingupõhises kokkuleppes sätestatakse ühissetevõtmise puhul, et ettevõtmise kohustiste eest vastutab ühissetevõtmine ning ühissetevõtmise võlausaldajatel puudub regressiõigus osapoolte suhtes seoses ettevõtmise võlgnevustega, leiavad proportsionaalse konsolideerimise kontseptsiooni mittetoetajad, et vaadeldava meetodi rakendamine kohustiste osas, mis ei ole investori poolt garanteeritud, on ebakorrekne (Kohtavala 2003, 519). Samas leidub ühissetevõtmisi, mis tingimuslikult siiski vastutavad oma võlgnevuse eest ning proportsionaalse kontseptsiooni pooldajad soovivad siin kohustiste real näidata vaid seda osa, millele on võlausaldajate regressiõigus tagatud (Graham *et al.* 2001, 6).

Seega arvamusi proportsionaalse konsolideerimise kasutamise osas on mitmesuguseid. Väidetakse, et peamine põhjus, miks proportsionaalne konsolideerimine lõplikult IFRS-st kadus, oli IASB soov aidata omalt poolt kaasa IFRS-i ja US GAAP-i ühtlustamisele, mis nagu eelpool mainitud, päris ei realiseerunud. Euroopas suhtuti käsitletavasse muudatusse pigem negatiivselt, seda just konsolideeritud finantsaruandluse eeldatava informatiivsuse vähenemise tõttu võrreldes kapitaliosaluse meetodi kasutamisega (Leitner-Hanetseder, Stockinger 2014, 5). Samas ei olnud tegemist otsusega, mis eelistab üht meetodit teisele, vaid IFRS 11 sisse kirjutatud põhimõttega, et ühiste ettevõtmiste kajastamine sõltub osapoolte õigustest ja kohustustest. Küsimusele, kas kapitaliosaluse meetod ühissetevõtmiste puhul parim kajastamise viis on, praegu kindalt vastust ei ole.

1.1.4. Kapitaliosaluse meetod

Kui investorile kuulub otseselt või kaudselt (näiteks tütaretevõtete kaudu) rohkem kui 20% hääleõigusest investeerimisobjektis, eeldatakse, et tal on majandusüksuses oluline mõju ning viimane tuleb kontserni finantsaruandluses kajastada kapitaliosaluse meetodit kasutades. Seda nii IFRS-i (IAS 28, lõige 16) ja kui US GAAP-i (ASC 323, lõige 10) järgi. Kapitaliosaluse meetod on IAS 28, lõike 3 järgi arvestusmeetod, mille kohaselt kajastatakse investeringut esmalt soetusmaksumuses ja seejärel korrigeeritakse seda muutustega, mis on toimunud omandamise järgselt investori osaluses investeerimisobjekti netovaras. Investori kasum või kahjum on tema osa investeerimisobjekti kahjumist või kasumist ja investori muu koondkasum on tema osa investeerimisobjekti muust koondkasumist. Teisisõnu, kapitaliosaluse meetod lähtub sellest, et investeerimisobjekti kasum suurendab investori puhasvara ja investeerimisobjekti kahjum ja dividendimaksud vähendavad investori puhasvara (Alver, Alver 2011a, 495).

Lubades kajastada investori kasumit, tunnustab kapitaliosaluse meetodi rakendamine pikaajaliste investeeringute arvutamisel omanike huvisid investorfirmas kuuludes seega omanikuteooriast lähtuvate kontseptsioonide hulka.

Sõltuvalt sellest, kas omandatud osaluse soetusmaksumus ühtib investeeringuobjekti netovara raamatupidamisliku väärtusega, eristatakse osalise ehk mittetäieliku kapitaliosaluse meetodit (*partial equity method*) ja laiendatud ehk täielikku kapitaliosaluse meetodit (*full or complete equity method*). Kui investeeringuobjekti netovara soetusmaksumus ühtib raamatupidamisliku väärtusega, rakendatakse neist mittetäieliku kapitaliosaluse meetodit, vastasel juhul täielikku kapitaliosaluse meetodit.

Kuna kapitaliosaluse meetodit on kasutatud ka tütarfirmade omandamisel, saab siinkohal välja tuua selle meetodi mitmed eelised (*Ibid.*, 496.):

- tänu vaadeldavasse meetodisse konstrueeritud konsolideerimisprotsessi kontrollmehhanismile saab rakendada kahte kasulikku enesekontrolli momenti – konsolideeritud puhaskasum ja konsolideeritud jaotamata kasum on alati võrdsed vastavalt emafirma puhaskasumi ja jaotamata kasumiga;
- emaettevõtte aruandeid on võimalik liigendada koos konsolideeritud aruannetega esitamiseks näiteks kas lühendatud kujul konsolideeritud aruannete lisana või kreditoridele vastavalt laenulepingu nõuetele;
- tõhustub konsolideeritud aruannete põhjal tehtav finantsanalüüs – see, et tütarfirmasse tehtud investeeringutes kajastub ka jaotamata kasum, võimaldab adekvaatsemalt hinnata investeeringu tasuvusega seotud suhtarve;
- võimalik on saavutada nn ühel real konsolideerimine (*one-line consolidation*) – tütarfirma kasum kajastatakse emafirma kasumiaruandes ühel real, samuti näidatakse emaettevõtte bilansis ühel real tütarfirmasse tehtud investeeringuna viimase vara ja kohustisi kokkuvõttev summa. Selle tulemusel on emafirma omanikele avalikustatav puhaskasum ja jaotamata kasum võrdsed, sõltumata asjaolust, kas tütarfirma konsolideeritakse või mitte.
- meetod on kooskõlas tekkepõhise arvestusega, kuna selle rakendamisel kajastatakse investeeringu hetkeväärtuse muutmist vastavalt investeerimisobjekti tegevuse tekkepõhisele tulemusele (puhaskasumile või -kahjumile), mitte kassapõhisele resultaadile – dividendide saamisele.

Vaatamata ülaltoodule, ei ole kapitaliosaluse meetod IFRS-s ühe võimaliku variandina tüürettevõttesse tehtud finantsinvesteeringu kajastamisel kasutusel. Erialakirjandusest sellele ühest põhjendust ei leia. Diskuteeritakse selle üle, kas meetodiliselt on kapitaliosaluse kontsepti puhul üldse tegemist n-ö päris konsolideerimisega, kuna varaobjektide ja kohustiste akumuliseerimist emaettevõtte ja investeeimisobjekti finantsaruannete vahel ei toimu (Stolowy *et al.* 2013, 481, Nobes 2002, 21,41). Antud seisukoha pooldajad on arvamisel, et tegemist on pigem meetodiga, mille käigus hinnatakse lähtuvalt tehtud finantsinvesteeringust ümber emaettevõtte aruannete kirjed (*valuation method*), mitte ühel real konsolideerimisega. Ka IASB on oma dokumentides vaadeldavat küsimust arutanud, kuid konkreetset seisukohta võtmata (The Equity Method of Accounting 2014, 13). Arutelu kokkuvõtteks tuleb nõustuda C. Nobes'i (2002, 41) mõttega, et standarditesse lülitatud meetodid peaksid täitma ennekõike eesmärki, et nende põhjal koostatud konsolideeritud finantsaruannetele tuginedes saaks prognoosida võimalikult täpselt tulevast rahakäivet.

Kapitaliosaluse meetodi puhul, mis ühisettevõtmete kajastamise osas konkureerib peamiselt proportsionaalse konsolideerimise kontseptiga, on tuleviku rahakäibe hindamise osas leidnud empiirilist tõendust asjaolu, et viimase meetodi kasutamisel osutusid prognoosid adekvaatsemaks. Näiteks jõuti Maines *et al.* (2000, 121) uuringus tulemuseni, et kui analüütikutel lasta kõrvuti hinnata proportsionaalselt konsolideeritud ning kapitaliosaluse meetodil konsolideeritud kontserni finantsaruandeid, siis kaldutakse aktsia turuväärtust prognoosima kapitaliosaluse meetodil kajastatud aruannete puhul kõrgemalt, kuigi mõlema meetodi puhul oli finantsinvesteeringu suurus sama. Niisamuti jõudsid Graham *et al.* (2003, 135) oma töös tulemuseni, et proportsionaalse konsolideerimise kontsepti alusel koostatud finantsaruannete põhjal arvutatud näitajate (puhasrentaablus, varade käibekordaja, finantsvõimenduse suhtarvud) puhul on ettevõtte tuleviku rahakäive täpsemalt prognoositav, kui kapitaliosaluse meetodit rakendades kokku pandud finantsaruannete põhjal leitud näitajaid kasutades. Seepärast jääb ka antud uuringust kõlama mõte, et rahvusvahelistesse standarditesse võiks olla siiski sisse kirjutatud võimalus majandusüksuse investeeringu kajastamisel nimetatud kahe meetodi vahel valida.

1.2. Majandusüksuse teoriast lähtuvad kontseptsioonid

1.2.1. Majandusüksuse teooria

Omanikuteooriaga mitterahulolu tulemusel arendati välja majandusüksuse teooria, vastavalt millele on ettevõtte ja tema omanikud eraldatud. Kesksel kohal on siin majandusüksus, mis peab olema piiritletud nii, et oleks võimalik määratleda, milliseid andmeid peaks selle kohta koguma ja kajastama. Majandusüksuse teooria piirab kogu andmehulgast ära selle osa, mis on otseselt seotud äritegevusega. Ehk teisisõnu majandusüksust vaadeldakse eraldiseisva üksusena lahus nende omanikest, võlausaldajatest, aktsionäridest ning finantsaruandluses kajastatakse vaid neid andmeid, mis on otseselt seotud majandusüksuse endaga, mitte selle omanike huvidega. (Warren *et al.* 2007, 11) Seejuures ei pea majandusüksus ilmingimata olema äriühing või mõni muu juriidiline isik – piisab, kui kaht või enam ettevõtet juhitakse kui üht üksust, ilma, et emaettevõtte üldse eksisteeriks (näiteks perekonnaäri, kus emafirmat asendab perekond) (Alver, Alver 2010, 24).

Majandusüksusele kuuluvad ressursid ning majandusüksus on vastutav nii omanike kui ka kreditoride ees nende nõuete tasumisel, keda käsitletakse kui rahaallikaid. Majandusüksuse teoriast lähtudes on raamatupidamise põhivõrrand järgmine:

$$\text{Vara} = \sum \text{Kohustised} + \sum \text{Omakapital}$$

Majandusüksuse vara käsitletakse siin kui võlausaldajate ja omanike poolset finantseeringut (Parker 1994, 76). Nii kreditorid kui ka aktsionärid on kapitaliomanikud, kuid nende õigused erinevad sõltuvalt riskitasemest nii kasumi jagamisel kui ka pankrotijärgsel kohtlemisel. See tähendab, et ettevõtte pankrotistumise korral on kreditoridel konkreetselt määratletud nõuded ning aktsionäridel jääknõuded firma vastu, majandusüksuse seisukohast on mõlemad aga ettevõtte rahaga varustajad. Aktsionäridel ei teki siin nõuet ühelegi kindlale varaobjektile, ka ettevõtte kasumile mitte. Neil on õigus koguvarale ja deklareeritud dividendidele, kuid need nõuded tulenevad lepingutest, mitte omandiõigusest. (Alver, Alver 2011b, 18)

Kuna majandusüksus vastutab kapitaliomanike nõuete täitmise eest, siis peetakse majandusüksuse teooriat kasumikeskseks. Kasum suurendab omakapitali osas, millest on maha arvatud muude kapitaliomanike nõuded (pikaajaliste laenude intressid ja tulumaks). Konsolideeritud varaobjektid kuuluvad konsolideerunud üksusele ja sellesse tehtud investeeringult saadav tulu ning teenitav

kasum on pigem kontserni kui emaettevõtte tulu ja kasum. Samuti loetakse kontserni kohustisteks, kuludeks ja kahjumiks tema koosseisu kuuluvate majandusüksuste kohustised, kulud, kahjum. Seejuures ei ole oluline, kellel on valitsev mõjuvõim. Põhirõhk pannakse siin konsolideeritud üksusele koos konsolideeritava ja mittekonsolideeritava üksusega, mille aktsionäre käsitletakse kui kahte eraldiseisvat gruppi. Kuna ema- ja tütarfirmat käsitletakse kui ühte majandusüksust, siis tuleb konsolideeritud bilanssi arvata vara ja kohustiste kogusummad nii ema- kui ka tütarettevõttel. (Alver, Alver 2010, 24)

Majandusüksuse teoorias on probleemiks, kuidas majandusüksusest lähtudes määratleda arvestuse eesmärki. Siin eksisteerib kaks versiooni, kus jõutakse samale järeldusele: aruandekohustus on peamise tähtsusega. Majandusüksuse teooria traditsiooniline versioon väidab, et ettevõtte tegutseb aktsionäride huvides, millest tulenevalt on majandusüksus aruandekohuslane aktsionäride ees. Uuem versioon käsitleb majandusüksust kui ettevõtluses tegutsevat iseseisvat organismi, mis on huvitatud enda jätkusuutlikust säilitamisest. Sellest tingituna koostab majandusüksus aruandeid aktsionäridele nii, et seaduses sätestatud kohustused oleks täidetud ning samas oleks loodud eeldused potentsiaalsete investeeringute kaasamiseks tulevikus. Kuigi mõlemad versioonid keskenduvad majandusüksusele kui iseseisvale üksusele, traditsiooniline lähenemine käsitleb aktsionäre äris tegevana, uuem lähenemine aga väljapool äri olevana. Otsuste langetamiseks vajalike finantsaruannete informatsiooni sisu on ühene mõlema versiooni kohaselt. (Alver, Alver 2011b, 19)

Võrreldes majandusüksuse teooriat omanikuteooriaga nähtub, et viimane keskendub omanike jõukusele, mistõttu on peamiseks aruandeks bilanss. Majandusüksuse teooria rõhutab aga kasumiaruande tähtsust põhjusel, et see kajastab aktsionäride investeeringu tulemust ning ettevõtte jätkamise potentsiaali. Kokkuvõttes võib öelda, et mõlema teooria rakendamine praktikas on olnud ebajärjekindel. Kontseptsioonidel põhinev arvestusteooria baseerub enamasti majandusüksuse teoorial, kuid omanikuteoorial on olnud suurem mõju arvestusprotseduuridele. Kuigi majandusüksuse teooria kirjeldab selgelt ettevõtte ja selle omanike vahelisi suhteid, on selle duaalsus kasumi ja omakapitali suhtes ilmselt põhjus, miks selle kasutuselevõttu ei ole tõsisemalt arutatud raamatupidamist ja finantsaruandlust reglementeerivates institutsioonides (*Ibid.*).

1.2.2. Ostetud firmaväärtuse versus täieliku firmaväärtuse meetod

Kehtiv IFRS 3 (M12) defineerib firmaväärtuse (*goodwill*) kui varaobjekti, mis kujutab endast tulevikus saadavat majanduslikku kasu äriühenduses omandatud muudest varadest, mida ei ole

võimalik eraldi kindlaks teha ega eraldiseisvalt kajastada. US GAAP-i SFAS 141 (uue kodifitseerimise järgi ASC 805) kohaselt kattub firmaväärtuse mõiste IFRS-s kajastatuga. Sisuliselt tähendab toodud definitsioon seda, et taolisi varaobjekte ei saa ettevõttest eristada (müüa, liisida, vahetada jne.) individuaalselt ega koos teiste varaobjektide või kohustistega. Eristatavusele hinnangut andes pole oluline, kas seda ka tegelikult kavatakse teha. Samuti ei ole sellistel varaobjektidel ühest lepingulist või juriidilist allikat, vaid need tekivad äriühenduse läbiviimise tulemusel, kui erinevate varaobjektide vahel tekib sünergia, mingi uus kvaliteet, mis aitab tulu teenida. (Talviste 2014, 66)

Võib väita, et arvestusstandardites on firmaväärtuse osas jõutud kolme kompromissini. Esiteks, soetatud firmaväärtus on varaobjekt ja see kajastatakse finantsaruannetes, erinevalt sisemiselt tekitatud firmaväärtusest. Teiseks, firmaväärtuse soetusmaksumuseks kujuneb äriühendusel makstud tasu ja soetatud identifitseeritava netovara väärtuse summa erinevus. Muud mõõtmismeetodid ei anna usaldusväärseid tulemusi. Kolmandaks, firmaväärtus kui selline on unikaalne varaobjekt, mis koosneb lõplikult määratlemata hulgast erinevatest väiksematest varaobjektidest, millel on väärtus ainult juhul kui neid kasutatakse koos teiste, identifitseeritavate varaobjektidega. (*Ibid.*, 28)

Äriühenduse firmaväärtus kajastatakse kontserni bilansis kas positiivse või negatiivse vahena investeeringu soetusmaksumuse ja omandatud netovara reaalkäärtuse vahel. Üldjuhul kujuneb tehingu firmaväärtus positiivseks. Negatiivne firmaväärtus tekib olukordades, kus omandatud osaluse soetusmaksumus on väiksem kui omandatud netovara reaalkäärtus. Ehk omandaja poolelt vaadatuna on tegemist kasuliku tehinguga. Nii IFRS-s kui ka US GAAP-s nimetatakse taolist tehingut soodsaks ostuks (*bargain purchase*). Enne tulumu kajastamist soodusostult tuleb omandajal uuesti hinnata, kas ta on õigesti kindlaks teinud kõik omandatud varaobjektid ja ülevõetud kohustised. Kui see vahe jääb alles ka pärast nimetud kontrolli, omistatakse tulum omandajale, kes kajastab selle kasumiaruandes omandamise kuupäeval. (IFRS 3 p 34-36, ASC 805 p 36-38)

Küsimust, kas vähemusaktsionäridele kuuluvat osa peaks firmaväärtuse koosseisus konsolideeritud aruannetes kajastama, on erialakirjanduses arutatud juba 20. sajandi esimesest poolest. Majandusüksuse teooria, mille kohaselt näidatakse vähemusosalus konsolideeritud bilansis omakapitali koosseisus, pooldab täieliku firmaväärtuse (*full-goodwill*) meetodit, mil tuleb kajastada kogu tütarfirma firmaväärtus. Selle tulemusel ei erine konsolideeritud finantsseisundi

aruandes kajastuv firmaväärtus muudest varaobjektidest, mis on konsolideeritud rida-realt (Talviste 2014., 71).

Emafirma kontsepti laiendatud versioon, kus vähemusosalus kajastatakse konsolideeritud bilansis omakapitali koosseisus, eraldi emaettevõtte omanikele kuuluvast omakapitalist, toetab ostetud, st osalist firmaväärtus (*purhased, partial goodwill*) meetodit. Nimetatud teooria puhul kajastatakse firmaväärtus vastavalt osalusmäärale, põhjendades seda väitega, et vähemusosaluse hinnanguline firmaväärtus ei ole usaldusväärselt kajastatav. (Alver, Alver 2010, 25)

Rahvusvahelistes standardites päris ühtset lähenemist vaadeldavas küsimuses ei ole. 2009. aastal jõustati nii IFRS-s kui ka US GAAP-s firmaväärtuse arvestuse muudatused. ASC 805 järgi kehtib US GAAP-s mainitud tähtajast alates täieliku firmaväärtuse meetod, IFRS 3 võimaldab aga firmaväärtuse kajastamist tehingupõhiselt hinnata, mis teisisõnu tähendab, et lubatud on kasutada mõlemat meetodit. Samas viitab asjaolu, et standardite konvergensti antud teema osas saavutada ei suudetud, IASB ja FASB-i erinevale arusaamale meetodite põhiolemusest, mis omakorda teeb keerulisemaks aruannete võrdlemise ja tõlgendamise. (Grathwohl, Voeller 2016, 148)

Kuna finantsaruanded annavad sisendi ka prognoosmudelitesse ettevõtte tulevase rahakäibe hindamiseks, peaksid investorid kahe meetodi lubatavuse valguses olema tähelepanelikud ning tegema vajalikud täiendused. Kumba meetodit IFRS-i järgijad rohkem praktikas rakendada hakkavad, otsustatakse ilmselt kontserni aruandluse üldistest eesmärkidest ning info olulisuse ja õige ning õiglase kajastamise printsiibist lähtudes.

2. ÄRIÜHENDUSTE KAJASTAMISE REEGLID

2.1. Äriühenduse olemus ja selle määratlemise kriteeriumid

Äriühendusena defineeritakse nii IFRS-s (IFRS 3, A) kui ka US GAAP-s (ASC 805-10-25-1) tehingut või muud sündmust, milles omandaja saavutab valitseva mõjuvõimu ühe või mitme äri (*business*) üle. Ehk tegemist on eraldisesisvate majandusüksuste (äride) ühendamise ja ühte aruandvasse üksusesse valitseva mõjuvõimu kaudu.

Äri mõistet käsitletakse standardites (IFRS 3, A; ASC 805-10-20) kui lahutamatu kogumit tegevustest ja varaobjektidest, mida saab läbi viia ja juhtida eesmärgiga teenida tulu dividendidena, tekitada madalamaid kulusi või muud majanduslikku kasu otseselt investoritele või muudele omanikele, liikmetele ja osalejatele. Kohustus kindlaks määrata, kas tehing või muu sündmus on äriühendus lasub omandajal. Kui analüüsi käigus selgub, et omandatud varaobjektid ei ole äri, peab aruandev majandusüksus tehingut või muud sündmust kajastama varaobjektide omandamisena.

Äri koosneb sisenditest ja nende sisendite suhtes rakendatavatest protsessidest, millel on võime luua väljundeid. Kuigi äridel on tavaliselt väljundid, ei ole väljundid nõutavad selleks, et terviklik kogum vastaks äriks liigitamise tingimustele. Äri kolm elementi on määratletud järgmiselt (IFRS 3, B7; ASC 805-10-55-4):

- **sisend** – iga majandusressurss, mis loob või millel on võime luua väljundeid, kui selle suhtes rakendatakse ühte või mitut protsessi. Näitena võib tuua põhivara (kaasa arvatud immateriaalse vara või põhivara kasutamise õigused), intellektuaalne omand, võime saada juurdepääsu vajalikele materjalidele või õigustele ja töötajatele;
- **protsess** – süsteem, standard, protokoll, konventsioon või eeskiri, mis sisendi või sisendite suhtes rakendamise korral loob või omab võimet luua väljundeid. Näiteks dokumenteeritud strateegilise juhtimise protsessid, tööprotsessid ja ressursside juhtimise protsessid;

- **väljund** – selliste sisendite ja nende suhtes rakendatavate protsesside tulemus, mis annavad või millel on võime teenida tulu dividendide, tekitada madalamaid kulusid või muu majandusliku kasu näol investoritele või muudele omanikele, liikmetele või osalejatele.

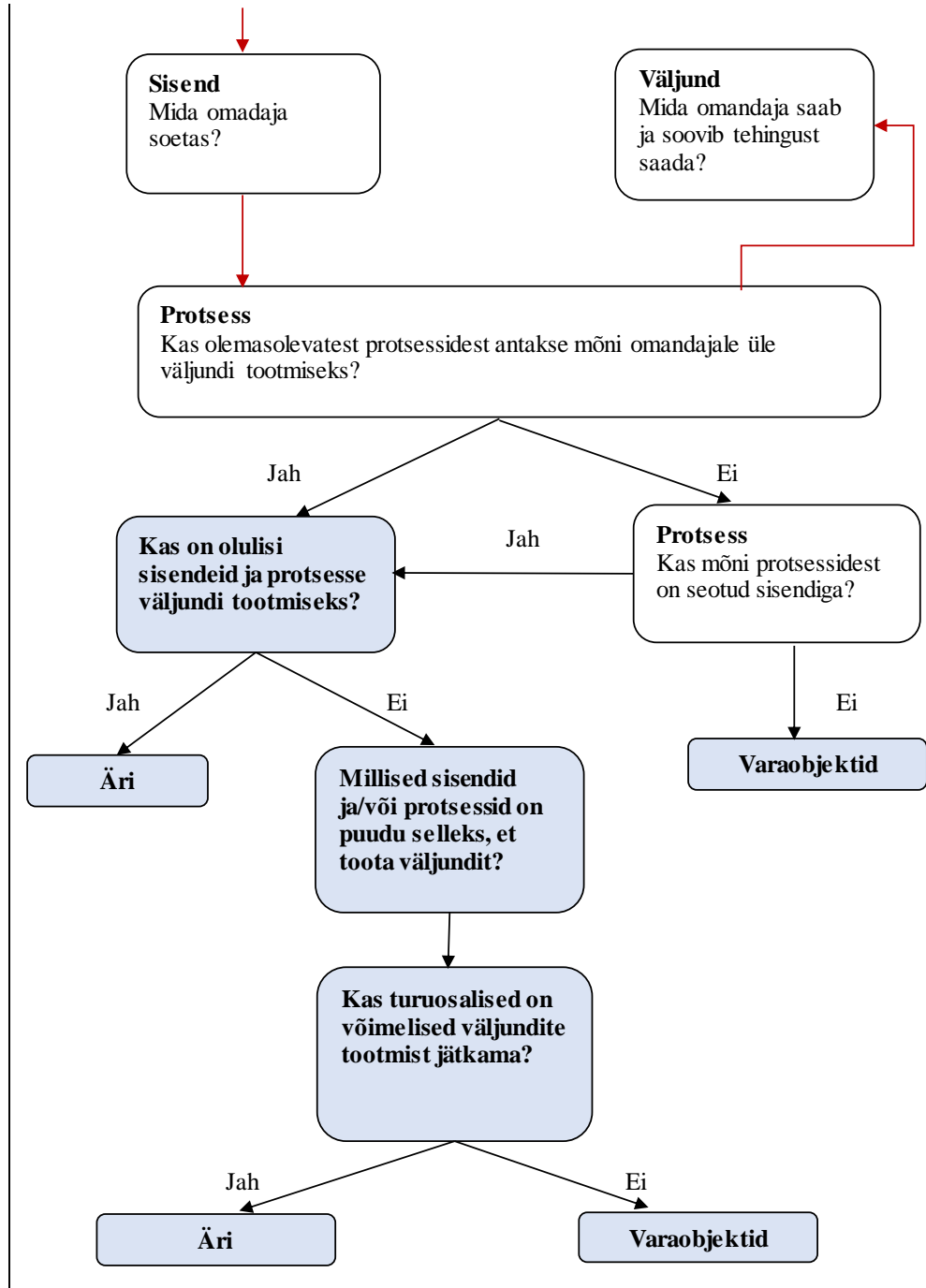
Äri ja varaobjektide hindamise protsessi kajastab joonis 2.

Raamistik

Samm 1: Tee kindlaks omandatud grupi elemendid

Samm 2: Hinda majandusüksuse võimekust väljundeid toota

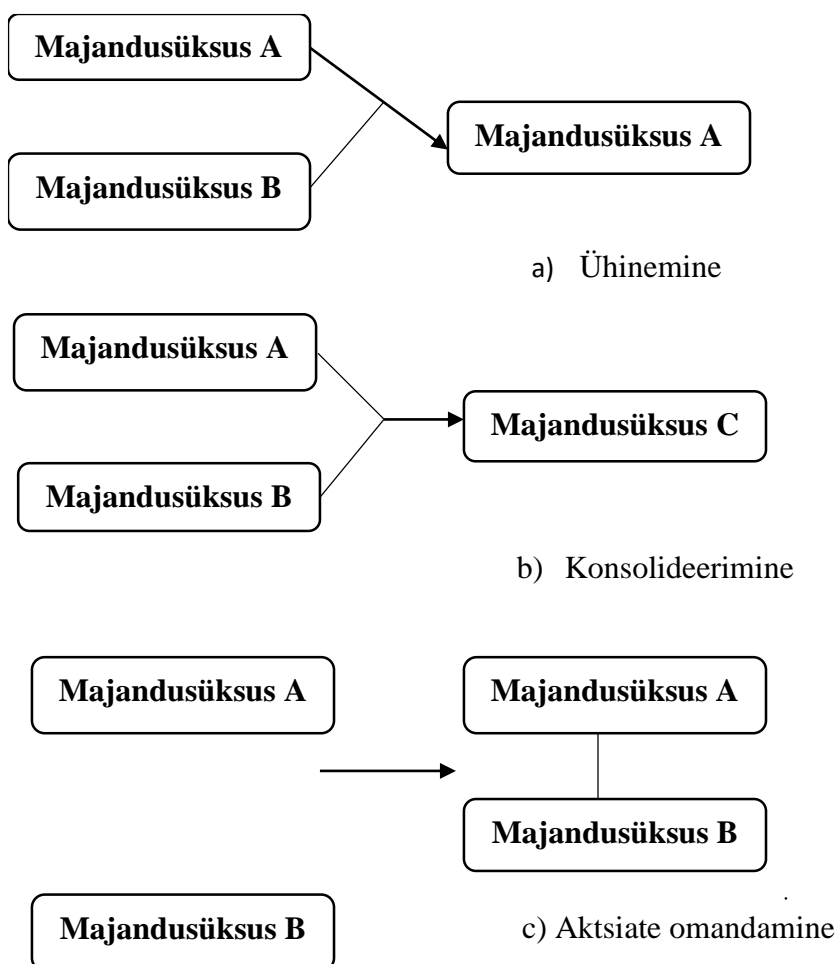
Samm 3: Hinda turuosaliste võimekust väljundeid toota

Joonis 2. Hindamisskeem äri ja varaobjektide eristamiseks

Allikas: Autori kohandatud Business Combinations and Noncontrolling Interests ... (2014, 1-7) põhjal

Määratletud eesmärkide läbiviimiseks ja juhtimiseks peab tegevuste ja varaobjekti terviklikul kogumil olema kaks olulist elementi – sisendid ja nende suhtes rakendatavad protsessid, mida koos kasutatakse või hakatakse kasutama väljundite loomiseks. Samas ei pea äri sisaldama kõiki sisendeid ega protsesse, mida müüja kasutas selle äri teostamisel, kui turul osalejad suudavad omandada äri ja jätkata väljundite tootmist, näiteks lisades ärisse enda sisendeid ja protsesse. Standardites on muuhulgas ära toodud, et äri elementide olemus erineb tööstusharuti ja majandusüksuse tegevuste struktuuriti, sealhulgas arenguetappide lõikes. N-õ toimivatel äridel on sageli mitu liiki sisendeid, protsesse ja väljundeid, samal ajal kui uutel äridel on tihti vähe sisendeid ja protsesse ning mõnikord ainult üksainus väljund (toode). Määrates kindlaks, kas tegevuste ja varaobjekti teatud kogum on äri, tuleb võtta aluseks see, kas terviklikku kogumit saab läbi viia ja juhtida ärina turul osaleja poolt. Seega, hinnates, kas teatud kogum on äri, ei ole oluline see, kas müüja kasutas kogumit ärina või kas omandaja kavatses kasutada kogumit ärina. (IFRS 3, B8; ASC 805-10-55-5)

Joonis 3. Äriühenduste õiguslikud vormid.

Allikas: Christensesn et al. (2014, 11)

Äriühenduste õiguslikest vormidest on levinumad majandusüksuste ühinemine, konsolideerimine ning aktsiate omandamine (vt joonis 3). Ühinemise tagajärjel säilitab oma iseseisvuse ja identiteedi vaid omandaja. Omandatava üksuse varaobjektid ja kohustised antakse üle omandaja üksusele, misjärel omandatud ettevõtte likvideeritakse. Konsolideerimise puhul lõpetavad mõlemad ettevõtted tegevuse ning nende varaobjektid ja kohustised viiakse üle uude loodud majandusüksusesse. Paljudel juhtudel on siinkohal tegemist vaid formaalselt uue majandusüksuse tekkimisega, sisuliselt taasluuakse üks konsolideeritavatest ettevõtetest uue nimega. Aktsiate omandamise korral sõltub omandaja ja omandatava edasine suhe omandatud hääleõiguste ulatusest, millega saavutas aktsiate omandaja kas valitseva mõjuvõimu, olulise mõju või ühise valitseva mõjuvõimu. Eeltoodu on ka kriteeriumiks, mille alusel omandatud majandusüksus konsolideerimisgruppi kas tütar-, sidusettevõtte või ühiseleppena arvatakse ning selle edasist tegevust kajastatakse.

2.2. Omandamismeetod

Pea pool sajandit suuresti muutumatuna püsinud äriühenduste arvestusmeetodid on alates kahetuhandete aastate algusest teinud nii IFRS-s kui ka US GAAP-s läbi olulised täiendused. Seejuures on teisenenud ka (ostu-) omandamismeetodi kontseptsioon, mida tuleb eeldusel, et tehingu või muu sündmuse tulemusel on tegemist äri omandamisega, kasutada äriühenduse kajastamisel. Nimelt asendati aastal 2008 US GAAP-s ja aastal 2009 IFRS-s ostumeetod (*purchase method*) omandamismeetodiga (*acquisition method*). Kui ostumeetodit sai rakendada eeldusel, et valitsev mõjuvõim omandatava majandusüksuse üle oli saavutatud kas netovara soetuse või enamushääleõiguse omandamise kaudu, siis omandamismeetodi puhul laiendati rakendusala ka ostutehinguta, tasu üle andmata, toimunud äriühendustele. Standardites on taoliste juhtudena viidatud järgmised asjaolud (IFRS 3 M12, 43; SFAS No 141R):

- omandatav ostab tagasi piisava arvu enda aktsiaid selleks, et olemasolev investor (omandaja) saavutaks valitseva mõjuvõimu;
- aeguvad vähemuse vetoõigused, mis takistasid varem omandajat omandatava üle valitsevat mõjuvõimu teostamast, majandusüksuses, kus omandajale kuulus häälteenus;
- omandaja ja omandatav lepivad kokku oma äride ühendamises vaid lepingu alusel. Omandaja ei kanna üle tasu omandatavas majandusüksuses valitseva mõjuvõimu saavutamise eest ja ei oma ka osalust omandatavas omandamise kuupäeval ega varem.

Arvestusalases kirjanduses tuuakse välja omandamismeetodi rakendamise kaks alternatiivi. Mõlemad arvestussüsteemid on otsustanud standardites esimese lähenemise kasuks (Nurnberg, Sweeny 2007, 257):

1. Ülalt-alla lähenemine (*top-down approach*) – omandaja hindab äriühenduse soetusmaksumust summana, mis koosneb omandatud varaobjektide, ülevõetud kohustiste ja omandatud üksuses vähemusosaluse kajastamist ja mõõtmist reaalkaardis. Firmaväärtust käsitletakse siin kui seotusmaksumuse jääkosa, mis tuleb omandaja poolt kajastada.
2. Alt-üles lähenemine (*bottom-up approach*) - omandaja hindab äriühenduse varaobjektid, ülevõetud kohustiste ja omandatud üksuses vähemusosaluse kajastamist reaalkaardis, kuid firmaväärtust ei kajastata, sest seda käsitletakse varaobjektina, mitte ärina. Antud lähenemine võrdub sisuliselt firmaväärtuse kohe mahakandmisega.

Omandatava majandusüksuse kvalifitseerumisel äriks, tuleb äriühendus mõlema süsteemi kohaselt kajastada omandamismeetodit järgides, mis hõlmab järgmisi etappe:

- omandaja kindlaksmääramist – siin tuleb esmalt lähtuda valitseva mõjuvõimu kontseptsioonist. Kui selle rakendamisel ei selgu, kes on äriühenduse omandaja, arvestatakse lisatingimusi vastavalt IFRS 3 M12 B15-B18 ja ASC 805-10-55-12 toodud juhistele;
- omandamise kuupäeva kindlakstegemist – omandamise kuupäevaks loetakse päeva, mil omandaja saavutab valitseva mõjuvõimu omandatava üle. Selleks on üldiselt kuupäev, mil omandaja annab juriidiliselt üle tasu, omandab omandatavas varaobjektid ja võtab üle kohustised ehk tehingu lõpetamise kuupäev. Kuid omandaja võib saavutada valitseva mõjuvõimu tehingu lõpetamise kuupäevast varasemal või hilisemal kuupäeval (nt lepingus sätestatu alusel) (IFRS 3 M12, p 8-9; ASC 805-10-25-6);
- äriühenduse soetusmaksumuse mõõtmist – omandaja peab mõõtma äriühenduse soetusmaksumust summana, mis koosneb üleantud varaobjektide, tekkinud või ülevõetud kohustiste ja omandaja poolt omandatavas valitseva mõjuvõimu saavutamise eesmärgil emiteeritud omakapitaliinstrumentide reaalkaardis vahetuskuupäeval. Teisisõnu, omandaja kajastab kõik omandatava identifitseeritavad varaobjektid, kohustised ja tingimuslikud kohustised reaalkaardis. Lisaks arvatakse soetusmaksumuse hulka omandamisega otseselt seotud väljaminekud, nt nõustamise, õigusabi, arvestuse, hindamise ja muud ametialased või konsultatsiooni tasud; üldised halduskulud, kaasa arvatud (majandus)üksusesisese omandamistega tegeleva osakonna ülalpidamise kulud; ning võla- ja omakapitaliväärtpaberite

- firmaväärtuse ja soodusostust saadud tulumi kajastamist ning mõõtmist – firmaväärtus on soetusmaksumuse jääkosa, mis tuleb omandaja poolt kajastada varaobjektina omandamiskuupäeval. Esmakajastamisel kujutab see endast soetusmaksumuse jääkosa omandatava identifitseeritavates varaobjektides, kohustistes ja tingimuslikes kohustistes. Firmaväärtust ei amortiseerita, vaid sellele tuleb vähemalt kord aastas teha väärtusvähendi test. Negatiivne firmaväärtus tekib siis, kui soetusmaksumus on väiksem omandatud netovara reaolväärtusest. (IFRS 3M12, p 32-34, ASC 805-30-30-1, ASC 805-30-25-2)

Standardid käsitlevad taolist situatsiooni olukorrana, mida tuleb täiendavalt kontrollida. Varaobjektide ja kohustiste reaolväärtuse kindlakstegemisel kasutatakse nt põhivara, kaubeldavate väärtpaberite ning võlainstrumentide puhul turupõhist lähenemist (*market approach*), kus võetakse varaobjekti ja kohustiste hindamisel aluseks sarnaste artiklite turutehingute hind. Tulupõhine käsitusviis (*income approach*), mille puhul hinnatakse varaallika poolt tulevikus potentsiaalselt genereeritavat rahakäivet, on enam kasutatav immateriaalse vara reaolväärtuse mõõtmisel. Kulupõhine meetod (*cost approach*) lähtub reaolväärtuse hindamisel asenduspõhimõttest, st vara väärtus leitakse selle võrreldava objektiga asendamiskuludest lähtuvalt. Antud lähenemist kasutatakse eelkõige hoonete ja seadmete väärtuse kindlakstegemisel. (Hoyle *et al.*, 2011, 46) Kui ka täiendava kontrolli tulemusena leiab negatiivne firmaväärtus kinnitust, käsitletakse seda soodsa ostuna, mida kajastatakse tulumina kasumiaruandes.

Kui korrigeeritud IFRS 3 puhul oli ostutehinguta äriühenduse tekkimise lisamine standardisse põhimõtteliselt suurim muudatus võrreldes eelmise versiooniga, siis US GAAP-s tõi SFAS 141(R) ning omandamismeetodi jõustumine kaasa oluliselt suuremad uuendused äriühenduste kajastamisel. Esmalt teises US GAAP-s alla 100%-se ostutehingu puhul omandamismeetodit rakendades vara reaolväärtuse kajastamine. Kui varasemalt, ostumeetodit kasutades, näidati taoliste äriühenduste puhul vara proportsionaalselt omandaja osalusena, siis omandamismeetodi puhul kajastab ostja 100% omandatava ettevõtte vara reaolväärtusest. Ehk kui omandatava ettevõtte varaobjektide raamatupidamislik väärtus on 90 000 eurot ja reaolväärtus 100 000 eurot, siis 90% osaluse soetamisel kajastatakse ostumeetodi puhul 99 000 eurot ($90\,000 + (100\,000 - 90\,000) \times 90\%$). Omandamismeetodit rakendades näidatakse toodud eelduste korral 100% omandatava ettevõtte vara reaolväärtusest ehk 100 000 eurot. (Schroeder *et al.* 2014, 556)

Lisaks eeltoodule tekkis omandamismeetodi kasutuselevõtuga võimalus kajastada negatiivset firmaväärtust, mida ostumeetodit rakendades teha ei saanud. Negatiivse firmaväärtuse

mittekajastamise põhjenduseks peeti varasemalt ebaefektiivset põhivara kasutust, mille mõju elimineeriti varaobjektide hindamisel selle reaalkäätuse vähendamise kaudu. Potentsiaalset kasu soodusostult kajastati nii aastate jooksul väiksemat amortisatsioonikulu näidates kasumis. Eeldati, et äriühenduse hind, mis on kokku lepitud vabades turutingimustes sõltumatute osapoolte vahel vastab reaalkäätusele, mistõttu ei saa tekkida negatiivset firmaväärtust. (*Ibid.*) FASB toonitab siinkohal, et omandamise meetodi kasutuselevõtt, kus varaobjektid ja kohustised hinnatakse reaalkäätuses (ostumeetodi puhul soetusmaksumus (*historical cost*)) ning on lubatud kajastada nii positiivset kui ka negatiivset firmaväärtust, suurendab finantsaruannetes kajastatava info terviklikkust ja usaldusväärsust.

2.3. Poolingmeetod ja uue alguse meetod

Poolingmeetod

Ostumeetodi kõrvale tekkis möödunud sajandi teisel poolel ka teine äriühenduste kajastamise arvestuspõhimõte – poolingmeetod (*pooling of interest method*), mis käsitleb äriühendust kui kahe või enama majandusüksuse ühinemist aktsiate vahetuse teel. Kumbagi kahest ühinejast ei peeta domineerivaks ja seetõttu ei saa siin rääkida omandajast. Samuti ei toimu ostutehingut, sest varaobjektid ühinevate majandusüksuste vahel ei liigu (omaaktsiad ei ole vara). Ühineva ettevõtte omanikud jäävad uues majandusüksuses vähemusomanikeks, ühinenud majandusüksuse varaobjekte välja ei osteta. Ignoreeritakse varaobjektide ja kohustiste reaalkäätust (v.a, kui toimub aktsiate vahetuskursi kindlaksmääramine) ning arvestatakse vaid bilansilist maksumust. Kõik tehinguga seotud kulutused kajastatakse kohe. Poolingmeetodi puhul on tegemist seega pigem ettevõtete ühendamise, mis ei vaja ühinevate ettevõtete varaobjektide ja kohustiste ümberhindamist reaalkäätusesse ning mistõttu ei teki konsolideerimisel ka firmaväärtust (Schroeder 2014, 552).

Asjaolu, et äriühenduses osalevates ettevõtetes ei olnud poolingmeetodi puhul soetajat, võib ostumeetodi ees pidada omamoodi eeliseks, mis võimaldas ühinemise käigus näidata madalamaid kulusid ning sellest tulenevalt ka suuremat tulu aktsia kohta. Ühtlasi oli see ka probleemiks, et poolingmeetodi alusel kajastatud äriühenduse korral ei paistnud välja majandustehingu tegelik sisu. Peamine kriitika, mida vaadeldava meetodi kohta erialakirjandusest leiab, rõhutabki esmalt üleantud ja saadud varaobjektide reaalkäätuse mitte arvestamist. Kuna varaobjektide ja kohustiste esialgne soetusmaksumus osutub üldjuhul äriühenduse hetke reaalkäätusest madalamaks, jääb

kajastamata nt kõrgem amortisatsioonikulu, mille tõttu on põhivaramahukate ettevõtete finantsaruanded moonutatud. (Nobes, Parker 2014, 378; Nurmberg, Sweeney 2007, 259)

Teine nii pooling-, kui ka ostumeetodi kasutamist puudutav probleem seisnes kriitikute jaoks asjaolus, et sarnased äriühendused kajastati erinevalt sõltuvalt sellest, millise meetodi rakendamistingimustele tehing parasjagu vastas. Ostutehinguta äriühenduse korral, nt aktsiate vahetuse puhul, võis rakendada poolingmeetodit, sama arvu aktsiate ostutehingu korral omandatava ettevõtte poolt pidi kasutama aga ostumeetodit. (Nurmberg, Sweeney 2007, 259) Kuna soov pääseda firmaväärtuse amortiseerimisest oli tugev, viis see selleni, et äriühendustes osalevad ettevõtted hakkasid manipuleerima äriühenduse ülesehituse struktuuriga, et vastata arvestusstandardite koostajate poolt järjest rangemateks muudetud tingimustele poolingmeetodi kasutamiseks (Talviste 2014, 59).

Eeltoodust tulenevalt kehtestas FASB-i eelkäija *Accounting Principles Board* (APB) poolingmeetodi rakendamiseks lisaks tingimusele, et tegemist on ostutehinguta äriühendusega, veel kaksteist kohustuslikku punkti, mis peavad olema kõnelause meetodi rakendamise soovi korral täidetud (APB Opinion No 16 Business Combinations):

- ühinevad majandusüksused on autonoomsed ja mitte teise ettevõtte tütarettevõtted või allüksused;
- ühinevad majandusüksused peavad olema üksteisest sõltumatud;
- ühinemine peab toimuma kas ühekordse tehinguna või vastavalt ühinemisplaanile ühe aasta jooksul;
- majandusüksus emiteerib ainult selliseid lihtaktsiaid, mis on identsed nende varem emiteeritud lihtaktsiatega, mille vastu vahetus toimub;
- mitte ükski ühinevatest majandusüksustest ei tohi muuta osaluse määra kahe aasta jooksul;
- ühinevad majandusüksused tohivad ühinemisperioodil oma aktsiaid tagasi osta üksnes ühinemisplaani välistel põhjustel;
- ühinevas majandusüksuses jääb iga lihtaktsionäri osamäär kogu aktsiapaketis pärast aktsiate vahetust muutumatuks;
- ühendatud majandusüksuses on hääleõigus aktsionäridel;
- ühinemisplaani kehtib päevast, mil see on lõplikult teostatud;
- ühendatud majandusüksus ei tohi kavandatud aktsiaemissiooni ära jätta;

- ühendatud majandusüksus ei tohi sõlmida finantskokkuleppeid oma aktsionäride eelnevast tegevusest tulenevate huvide kaitseks;
- ühendatud majandusüksus ei tohi kahe aasta jooksul pärast ühinemist likvideerida olulist osa oma varaobjektidest.

Pärast 1970. aastat vähenes poolingmeetodi kasutamine tunduvalt. Siiski säilitas see meetod oma populaarsuse väga suurte ühinemiste puhul, eriti kindlates majandusharudes (nt pangandus ja tehnoloogiatööstus). Vaadeldav meetod kaotati US GAAP-s lõplikult 2001. aastal, IFRS-s keelati poolingmeetodi kasutamine aastast 2004 ehk samaaegselt hetkel kasutusel oleva firmaväärtuse arvestuspõhimõtte kehtestamisega.

Uue alguse meetod

Arutelu uue alguse meetodi (*Fresh Start Accounting*) võimaliku kasutuselevõtu üle standardites elavnes, kui nii FASB kui ka IASB olid keelustanud äriühenduse kajastamisel poolingmeetodi ning ostumeetodist oli saamas omandamismeetod. Uue alguse meetodit on pakutud kui kontseptuaalselt sobivamat alternatiivi nii ostu- kui ka poolingmeetodi korral, mida oleks eriti sobilik kasutada n-ö võrdsete ühinemise (*merger of equals*) korral. Kõige suuremaks uue alguse meetodi toetajaks peetakse erialakirjanduses A.R Wyatt'i, kes on nimetanud meetodit ka reaolväärtuse poolingmeetodiks (*fair value pooling*) (Wyatt 1963, 82).

Uue alguse meetodi puhul tekib majandusüksuste äriühenduse korral uus ettevõtte, mille puhul hinnatakse nii omandatava kui omandatud ettevõtte kõik varaobjektid ja kohustised ühinemispäeva seisuga reaolväärtusesse. Kummagi ühineva majandusüksuse jaotamata kasumit uude ettevõttesse edasi ei kanta, kuna tekkinud ühendust käsitletakse üksusena, millel puudub eelnev ajalugu. Sarnaselt ostu- ja omandamismeetodile tekib ka siin firmaväärtus. (Nurnberg, Sweeny 2007, 259)

Tänaeni ei ole FASB ega ka IASB käsitletavat meetodit standardites lubatavaks teinud, põhjuseks näiteks asjaolu, et piir omandamismeetodi ja uue alguse meetodi kasutamise puhul on hägune ning tekitaks suure tõenäosusega taas olukorra, mis soodustaks äriühenduses osalevate ettevõtete struktuuriga manipuleerimist, et vastata sobiva meetodi kajastamise nõuetele (SFAS No.141, B83-84).

2.4. Edastusmeetod

Edastusmeetodi (*push-down method*) puhul kerkib esmalt küsimus, kas omandatav ettevõtte peaks finantsseisundi kajastamisel säilitama senise arvestusloogika või üle minema omandaja ettevõtte arvestuspõhimõtetele. Lubades 2014. aasta novembris välja antud dokumendi: *Accounting Standards Update (ASU) No. 2014-17, Business Combination (Topic 805): Pushdown Accounting, a Consensus of the FASB Emerging Issues Task Force*, alusel valikulist edastusmeetodi rakendamist, jätab FASB otsustusõiguse aruandvale majandusüksusele. IFRS-s käsitletav meetod äriühenduste kajastamisel lubatud ei ole.

Korrigeeritud standard käsitleb edastusmeetodit kui omandaja kohustust luua äriühenduse korral, tingimusel, et omandaja on saavutanud omandatava üle valitseva mõjuvõimu, uus arvestusbaas omandatud vara ja võetud kohustiste osas. Ehk omandatava jaoks tekib uus arvestusalus, mis mõjutab omandaja kulu kajastamist omandamispäeva seisuga. Näitena võib tuua situatsiooni, kus majandusüksusel B on ainult kaks varaobjekti: hooned soetusmaksumuses 200 000 eurot ja patent soetusmaksumuses 300 000 eurot. Majandusüksus A omandab äriühenduse käigus 100% majandusüksusest B makstes 800 000 eurot. Ettevõtte A otsustab ostuhinna jagada edastusmeetodi kohaselt järgmiselt: hooned 250 000 eurot, patent 350 000 eurot ja firmaväärtus 200 000 eurot. Edastusmeetodit kasutamata kajastaks ettevõtte B oma varaobjekte eraldiseisvates aruannetes endises raamatupidamisväärtuses, edastusmeetodit kasutades muutub majandusüksuse B arvestusbaas vastavalt majandusüksuse A ostuhinna jaotusele. Siinkohal annabki ASU No 2014-17 võimaluse omandatavale ettevõttele kas jätkata iseseisva aruande koostamisel olemasoleva baasiga või võtta üle uus, omandaja poolt kehtestatud arvestusbaas. Konsolideeritud aruannetes kajastuv info jääb samaks vaatamata sellele, millise arvestusbaasi kasuks omandatav üksus iseseisva aruande puhul otsustab.

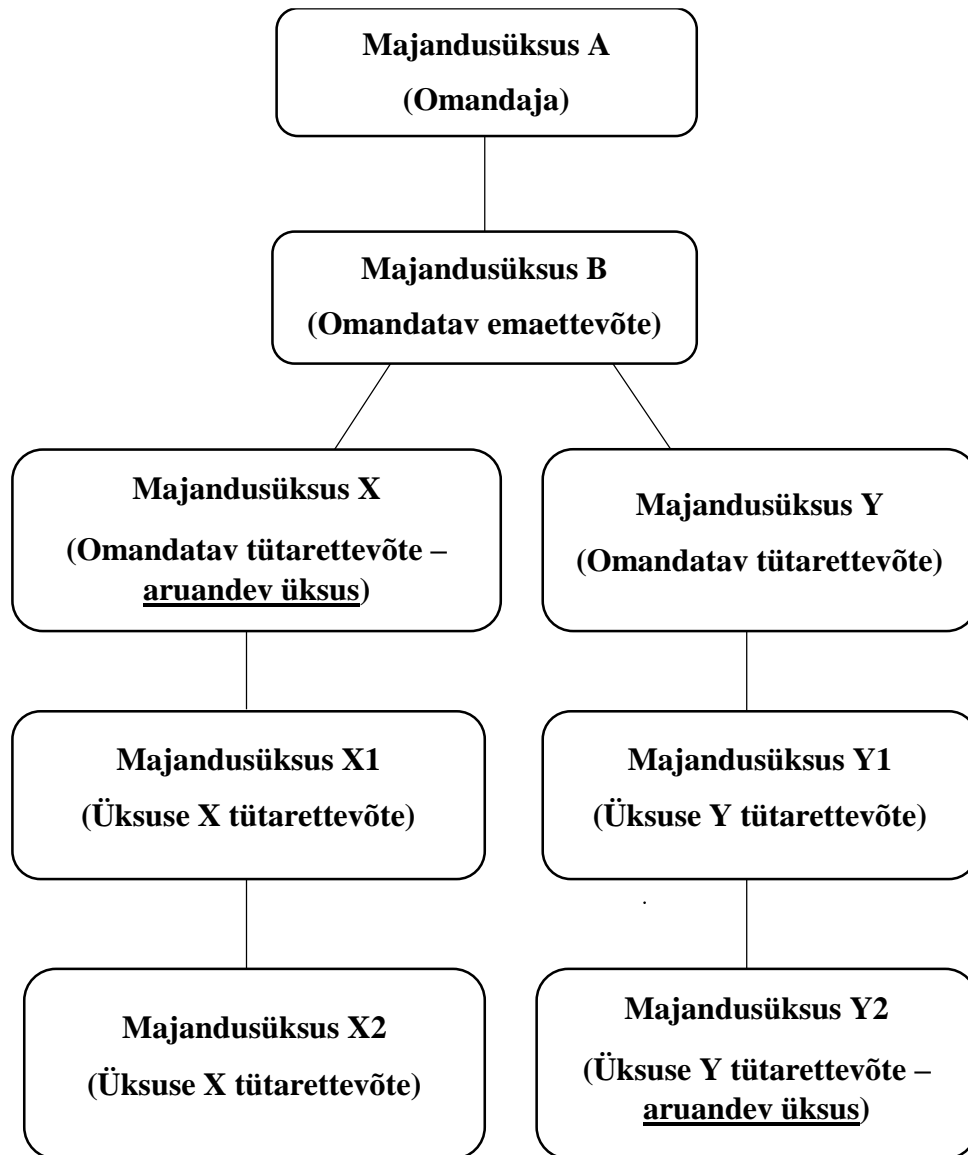
Õigus iseseisva aruande koostamisel edastusmeetodi kasutamise vajalikkuse üle otsustada laieneb ASC 805-50-25-8 järgi ka omandatava üksuse allüksustele. Ehk kui omandatava ettevõtte kaudu saavutati valitsev mõjuvõim paljude eraldiseisvate majandusüksuste üle, siis neil kõigil on võimalik sõltumata emaettevõtte seisukohast teha valik edastusmeetodi kasuks või kahjuks. Joonis 4 kajastab olukorda, mil ettevõtte A omandab äriühenduse kaudu valitseva mõjuvõimu ettevõtte B üle. Omandatud majandusüksusel B on kaks tütarettevõtet X ja Y, millel kummalgi on omakorda kaks allüksust. Majandusüksus X ja Y2 kui iseseisvate finantsaruannete esitamise kohuslased võivad seega edastusmeetodi kasuks otsustada vaatamata sellele, kas ettevõtte B või Y või keegi

kolmas omandatud üksustest seda teha otsustab. Lisaks ei sõltu üksuste X ja Y2 meetodi valik sellest, kas omandatud emaettevõtte B eraldiseisvat aruandlust esitab. (A Roadmap to ... 2016, 6)

Edastusmeetodi kasuks otsustamise korral tuleb aruandval üksusel üldjuhul arvestada ka teatud muudatustega finantsaruannetes. Bilanssi mõjutab meetodi kasutamine näiteks üksustel, mille varaobjektide soetusmaksumus jääb reaalkäätusest madalamaks. Eelnevalt alahinnatud vara reaalkäätuses kajastamisega kaasneb sel juhul kogu vara suurenemine. Seejuures näidatakse omandatava üksuse bilansis ka äriühenduse korral tekkinud firmaväätust. Samuti mõjutab varaobjektide suurenemine omakapitali struktuuri – elimineeritakse omandatava jaotamata kasum eelnevatest perioodidest ning luuakse eraldi konto *pushdown* kapitali jaoks. (Cheng, Elbolok 2015, 57)

Kohustiste osas ei ole meetodi mõju nii üheselt prognoositav. Olemasolevad kohustised hinnatakse sarnaselt varaobjektidele reaalkäätusesse ja kajastatakse vastavalt. Küsimus tekib siin aga omandamisega seotud uute kohustistega – kas neid peaks ka omandatava bilansis näitama? Standard on seisukohal, et mõningatel tingimustel peab. Nimelt siis, kui omandatav võtab kohustise enda kanda või tal on plaanis seda teha ning kui omandatav on kohustise käendajaks või garanteerib seda muul moel (ASU No 2015-08). Vajadust taolise kohustise omandatava bilansis kajastamiseks tuleks juhtumipõhiselt kaaluda.

Kasumiaruandele on edastusmeetodi rakendamise mõju omandamise aastal üldjuhul minimaalne, välja arvatud juhtudel, kui tehingu tulemusel tekib negatiivne firmaväätus. See kajastatakse äriühenduse järgselt tulumina ainult omandaja kasumiaruandes. Omandatava aruandes näidatakse seda bilansis omakapitali koosseisus kui täiendavat kapitali ehk üleväätust (*additional paid-in capital*). Positiivse firmaväätuse tekkimisel avaldab meetod kõrgemate amortisatsioonikulude näol omandatava kasumiaruandele mõju äriühenduse järgnevatel aastatel.

Joonis 4. Näide edastusmeetodi võimalikust rakendamisest majandusüksuse B omandamisel

Allikas: A Roadmap to ... 2016, 6

Niisiis tuleks käsitletava meetodi kasuks või kahjuks otsustamisel arvesse võtta eelpool toodud võimalikke muudatusi omandatava finantsaruannete struktuuris. Meetodi pooldajad on seisukohal, et reaalkaardiga korrigeeritud aruandlusbaas kajastab õiglasemalt omandatava varaobjekte ja kohustisi, mis peegeldub ka võimendatud võla- ja omakapitali suhtarvudes. Skeptikud rõhutavad, et just sellest tulenevalt ei teeni pushdown meetod omandatava võlausaldajate ja vähemosalusega investorite huve. Seega peaks aruandev majandusüksus meetodi valikut tehes kaaluma ka oma peamiste finantsaruannete tarbijate huve.

3. MEETODI VALIKU MÕJU FINANTSARUANNETELE

Käesolevas peatükis analüüsitakse arvuliste näidete abil magistritöö esimestes osades toodud seisukohti olulisemate konsolideerimismeetodite ja äriühenduse kajastamise viiside kohta. Siinkohal jäid valikusse kontseptsioonid, mis toovad välja omaniku- ja majandusüksuse teooria kui finantsaruannete konsolideerimise põhialuste peamised erinevused. Sellest tulenevalt kõrvutatakse omanikuteooria puhul emafirma kontsepti, rida-realt konsolideerimise meetodit kui emafirma kontsepti laiendatud versiooni ning proportsionaalset konsolideerimist ja majandusüksuse teooria osas ostetud ja täieliku firmaväärtuse meetodit. Teises peatükis analüüsitud äriühenduste kajastamise meetodite loetelust saab omandamismeetodi vähemusosaluse ja firmaväärtuse kajastamise põhimõtte osas paralleele tõmmata ostetud ja täieliku firmaväärtuse meetodiga, mistõttu seda eraldi ei käsitleta. Kapitaliosaluse meetod kui arvestusmeetod, kus varaobjektide ja kohustiste ühendamist emaettevõtte ja investeerimisobjekti finantsaruannete vahel ei toimu jäi samuti antud peatükist välja, kuna tegemist on sisult pigem finantsinvesteeringu kajastamise kui konsolideerimismeetodiga. Ülejäänud äriühenduste kajastamise viisid on arvestusalases praktikas suhteliselt vähelevinud või kehtivatest standarditest tänaseks välja jäetud.

Analüüsi lähtekohaks on muutused konsolideeritud bilansis ja kasumiaruandes vahetult pärast finantsinvesteeringu toimumist. Eesmärk on luua baas alapeatükiks 3.2., kus selgitatakse välja käsitletud meetodite rakendamisest tekkiv mõju konsolideeritud finantsaruannetele ning hinnatakse suhtarvu analüüsi põhjal selle võimalikku mõju aruande lõppkasutaja otsustele. Peamise huvigrupina (*stakeholders*) käsitletakse kreditore ehk võlausaldajaid ning omanikke (aktsionärid, osanikud). Eeltoodust tulenevalt on põhitähelepanu likviidsuse ja maksevõime hindamisega seotud näitajate (*liquidity ratios*) ning kasumlikkuse suhtarvude (*profitability ratios*) analüüsil.

Emaettevõtte tulemusena kajastatakse järgnevalt ühe Baltikumi suurema autode jaemüügi valdkonnas tegutseva kontserni 2017. aasta majandusaastaruande andmeid, finantsinvesteeringu

soetamise info on näitlik. Kuna tegemist ei ole börsil noteeritud ettevõttega, siis kontserni nime siinkohal ei avaldata. Samas toob magistritöö autori hinnangul empiirilise uuringu läbiviimisel reaalselt tegutseva ettevõtte andmete kasutamine baasandmetena erinevate stsenaariumite läbimängimisel välja aspektid, mis nõ konstrueeritud andmete puhul tähelepanuta jääks.

3.1. Konsolideeritud aruannete võrdlus

3.1.1. Omanikuteooria: emafirma kontsept *versus* proportsionaalne konsolideerimine

Alljärgnevalt on näitlikustatud investeeringu kajastamine konsolideeritud aruannetes järgmistel tingimustel:

- emaettevõtte omandab 50%-se osaluse tütaretevõttes;
- investeeringu soetusmaksumus on 9 000 tuhat eurot, mis tasutakse emaettevõtte pangakontolt;
- eeldatakse, et tegemist on valitseva mõjuvõimu omandamisega investeerimisobjektis häälteenamuse kaudu.

Tabelites 2 ja 3 on toodud ema- ja tütaretevõtte bilansis ning kasumiaruandes kajastunud andmed osaluse soetamise päeval.

Tabel 2. Bilanss finantsinvesteeringu omandamise päeval (tuhandetes eurodes)

Kirje	Emaettevõte	Tütaretevõte	
	raamatupidamislik väärtus	raamatupidamislik väärtus	reaalväärtus
Vara	45 507	10 758	12 910
Investeering tütaretevõtte	9 000	–	–
<i>Goodwill</i>	–	–	–
Aktiva kokku	54 507	10 758	12 910
Kohustised	31 278	4 852	5 822
Omakapital	23 229	5 906	7 087
- vähemusosalus	–	–	–
Omakapital kokku	23 229	5 906	7 087
Passiva kokku	54 507	10 758	12 909

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Tabel 3. Kasumiaruanne finantsinvesteeringu omandamise päeval (tuhandetes eurodes)

Kirje	Emettevõtte	Tütaretevõtte
Tulud	146 006	35 399
Kulud	144 483	34 384
Puhaskasum	1 523	1 015

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Viidatud tabelitest nähtub, et tütaretevõtte varaobjektide ja kohustiste reaalväärtus ületab raamatupidamislikku väärtust. See tähendab, et konsolideeritud aruande koostamisel tuleb vaadeldavaid kirjeid mõlemal juhul suurendada bilansilise väärtuse korrigeerimisel reaalväärtusesse 50% ulatuses ehk $(0,5 \times (12\,909 - 10\,758)) = 1\,076$ tuhat euro ja $(0,5 \times (5\,822 - 4\,852)) = 485$ tuhande euro võrra. Kuna investeeringu soetusmaksumus osutus kõrgemaks netovara reaalväärtusest, tekib firmaväärtus, mille leidmisel võrreldakse investeeringu soetusmaksumust netovara 50%-lise reaalväärtusega $(9\,000 - (0,5 \times 7\,087)) = 5\,456$ tuhat eurot). Vähemusosalus leitakse 50% osalusmäära alusel tütaretevõtte netovara raamatupidamislikust väärtusest $(0,5 \times 5\,906 = 2\,953$ tuhat eurot). Algandmete korrigeerimiste tulemused kajastuvad tabelis 4.

Tabel 4. Konsolideeritud bilanss: rida-realt konsolideerimine *versus* emafirma kontsept (tuhandetes eurodes)

Kirje	Konsolideerimata aruanne		Elimineerimine		Konsolideeritud aruanne	
	emettevõtte	tütaretevõtte	deebet	kreedid	rida-realt konsolideerimine	emafirma kontsept
Vara	45 507	10 758	1 076	-	57 341	57 341
Investeering tütaretevõttes	9 000	-	-	9 000	0	0
<i>Goodwill</i>	-	-	5 456	-	5 456	5 456
Aktiva kokku	54 507	10 758	-	-	62 797	62 797
Kohustised	31 278	4 852	-	485	36 615	36 615
- vähemusosalus	-	-	-	-	-	2 953
Kohustised kokku	31 278	4 852	-	485	36 615	39 568
Omakapital	23 229	5 906	2 953	-	23 229	23 229
- vähemusosalus	-	-	-	-	2 953	-
Omakapital kokku	23 229	5 906	2 953	-	26 182	23 229
Passiva kokku	54 507	10 758	-	-	62 797	62 797

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Nii rida-realt kui ka emafirma kontsepti järgi kajastatakse konsolideeritud kasumiaruandes tütaretevõtte tulud ja kulud täielikult, puhaskasum aga osalusmäära alusel (vt tabel 5).

Tabel 5. Konsolideeritud kasumiaruanne: rida-realt konsolideerimine, emafirma kontsept (tuhandetes eurodes)

Kirje	Emettevõte	Tütaretevõte	Konsolideeritud aruanne
Tulud	146 006	35 399	181 405
Kulud	144 483	34 384	178 867
Puhaskasum	1 523	1 015	2 538
Vähemusosalus	-	-	508
Emettevõtte osa puhaskasumist	-	-	2 030

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Analüüsitud kontseptsioonide erinevus seisneb vaid vähemusosaluse paiknemisel bilansis kas pikaajaliste kohustiste hulgas (emafirma kontsepti puhul) või omakapitali koosseisus (rida-realt konsolideerimisel). Kuigi esmapilgul võib see nüanss tunduda väheoluline, näeme selle mõju suhtarvude analüüsis.

Teine omanikuteooria seisukohti esindav kontsept on proportsionaalne konsolideerimine. Teatavasti lubab täna kehtiv raamistik IFRS-s ja US GAAP-s nimetatud meetodit kasutada teatud juhtudel vaid viimasena nimetatud regulatsiooni kehtivusallas. Alates IFRS 11 jõustumisest 1. jaanuaril 2013 on ühissettevõtja kohustatud oma osalust ühissettevõttes kajastama investeringuna ja arvestama seda kapitaliosaluse meetodil kooskõlas IAS 28-ga *Investeeringud sidus- ja ühissetevõtetesse*.

Tabelist 6 nähtub, et proportsionaalsel konsolideerimisel tuleb konsolideeritud bilansis vara vähendada 4 303 tuhande euro võrra, mis moodustab 50% tütaretevõtte vara bilansilise väärtuse korrigeerimisest reaalväärtusesse ($0,5 \times 12\,910 - 10\,758 = -4\,303$ tuhat eurot). Samal põhimõttel leitakse konsolideeritud bilansis kohustiste väärtus ($0,5 \times 5\,822 - 4\,852 = -1\,941$ tuhat eurot). Kuna investeeringu soetusmaksumus osutus kõrgemaks netovara reaalväärtusest, tekib firmaväärtus, mille arvutamisel võrreldakse 50%-list netovara reaalväärtust soetusmaksumusega ($9\,000 - 0,5 \times 7\,087 = 5\,456$ tuhat eurot). Vähemusosalust ei kajastata.

Tabel 6. Konsolideeritud bilanss: proportsionaalne konsolideerimine (tuhandetes eurodes)

Kirje	Konsolideerimata aruanne		Elimineerimine		Konsolideeritud aruanne
	emaettevõtte	tütarettevõtte	deebet	kreedit	
Vara	45 507	10 758	–	4 303	51 962
Investeering tütarettevõttesse	9 000	–	–	9 000	0
<i>Goodwill</i>	–	–	5 456	–	5 456
Aktiva kokku	54 507	10 758	–	–	57 418
Kohustised	31 278	4 852	1 941	–	34 189
Omakapital	23 229	5 906	5 096	–	23 229
- vähemusosalus	–	–	–	–	–
Omakapital kokku	23 229	5 906	5 096	–	23 229
Passiva kokku	54 507	10 758	–	–	57 418

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Samuti ei kajastata vaadeldava meetodi puhul vähemusosalust kasumiaruandes. Tütarettevõtte tulu ja kulu arvatakse konsolideeritud kasumiaruandesse 50%-se osalusemäära alusel (tabel 7).

Tabel 7. Konsolideeritud kasumiaruanne: proportsionaalne konsolideerimine (tuhandetes eurodes)

Kirje	Emaettevõtte	Tütarettevõtte	Konsolideeritud aruanne
Tulud	146 006	35 399	163 706
Kulud	144 483	34 384	161 675
Puhaskasum	1 523	1 015	2 031

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

3.1.2. Majandusüksuse teooria: ostetud firmaväärtus *versus* täielik firmaväärtus

Majandusüksuse teooria seiskohti, mis lähtub ennekõike konsolideeritud üksuse kui kontserni, huvidest ning mistõttu peavad konsolideeritud aruanded infot andma kõikidele aktsionäridele, ka vähemusaktsionäridele, peegeldavad erinevad firmaväärtuse kajastamise meetodid. Mõlema meetodi rakendamisel ühendatakse soetatava majandusüksuse varaobjektid ja kohustised osaluse soetamise momendil bilansis nende reaalkäivõttes. Ka siis, kui omandatav osalus jääb alla 100%, kajastab ostja nimetatud kirjed täies mahus. Firmaväärtuse ja vähemusosaluse arvutamisel on lähenemised erinevad.

Eeldused soetatud osaluse kontserni arvamisest jäävad samaks (vt tabel 2, 3).

Tabelist 8 nähtub, et omandatava ettevõtte bilansikirjete reaalkäitusesse hindamise tulemusel ning osalusmääraga korrigeerimisel tekib netovara soetusmaksumuse ja reaalkäituse vahena positiivne firmaväärtus summas 5 456 tuhat eurot ($9\,000 - 7\,087 \times 0,5$). Vähemusosalus leitakse 50% osalusmääralt alusel tütar-ettevõtte netovara reaalkäitusest ($0,5 \times 7\,087 = 3\,544$). Lisaks toimub varaobjektide ja kohustiste üleshindamine vastavalt summades 2 152 tuhat eurot ja 971 tuhat eurot.

Tabel 8. Konsolideeritud bilanss: ostetud firmaväärtuse meetod (tuhandetes eurodes)

Kirje	Konsolideerimata aruanne		Elimineerimine		Konsolideeritud aruanne
	emaettevõte	tütaretevõte	deebet	kreedit	
Vara	45 507	10 758	2 152	–	58 417
Investeering tütar-ettevõttesse	9 000	–	–	9 000	0
<i>Goodwill</i>	–	–	5 456	–	5 456
Aktiva kokku	54 507	10 758	–	–	63 873
Kohustised	31 278	4 852	–	970	37 100
Omakapital	23 229	5 906	5 906	–	23 229
- vähemusosalus	–	–	–	3 544	3 544
Omakapital kokku	23 229	5 906	5 906	–	26 773
Passiva kokku	54 507	10 758	–	–	63 873

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Eeldades, et tehingu pooltel ei esine omavahelistest tehingutest tekkinud tulu ja kulu, saadakse kasumiaruannete ühendamise järel tabelis 9 kajastuv tulemus – ettevõtete kasumiaruande read liidetakse 100% ulatuses. Kajastatakse ka vähemusosalus, mis leitakse osalusmääralt alusel puhaskasumist.

Tabel 9. Konsolideeritud kasumiaruanne: ostetud firmaväärtuse meetod, täieliku firmaväärtuse meetod (tuhandetes eurodes)

Kirje	Emettevõte	Tütaretevõte	Konsolideeritud aruanne
Tulud	146 006	35 399	181 405
Kulud	144 483	34 384	178 867
Puhaskasum	1 523	1 015	2 538
Vähemusosalus	–	–	508
Emettevõtte osa puhaskasumist	–	–	2 030

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

Täieliku firmaväärtuse meetodi puhul kajastatakse kogu soetatud tütar-ettevõtte firmaväärtus (vt tabel 10). Ehk 50%-line osalus taandatakse 100%-liseks osaluseks ning leitakse, kui suur oleks

olnud soetusmaksumus siis. Toodud näites on see 18 000 tuhat eurot (9 000/0,5). Selle alusel saab leida firmaväärtuse, mille arvutamiseks võrreldakse 100%-list soetusmaksumust ja 100%-list netovara väärtust ($18\,000 - 7\,087 = 10\,913$). Ka vähemosaluse arvutamisel rakendatakse 100%-list soetusmaksumust, mis annab tulemuseks 9 000 tuhat eurot.

Tabel 10. Konsolideeritud bilanss: täieliku firmaväärtuse meetod (tuhandetes eurodes)

Kirje	Konsolideerimata aruanne		Elimineerimine		Konsolideeritud aruanne
	emaettevõtte	tütarettevõtte	deebet	kreedit	
Vara	45 507	10 758	2 152	–	58 417
Investeering ettevõttesse B	9 000	–	–	9 000	0
<i>Goodwill</i>	–	–	10 913	–	10 913
Aktiva kokku	54 507	10 758	–	–	69 330
Kohustised	31 278	4 852	–	971	37 101
Omakapital	23 229	5 906	5 906	–	23 229
- vähemosalus	–	–	–	9 000	9 000
Omakapital kokku	23 229	5 906	5 906	–	32 229
Passiva kokku	54 507	10 758	–	–	69 330

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused

3.2. Meetodi valikust tulenevad erinevused suhtarvudes

Finantsaruandeid analüüsides sõltub küsimus, millele sealt vastust soovitakse leida, küsijast ehk igal huvigrupil (*stakeholders*) oma eesmärgid. Huvigrupina käsitletakse inimrühma, kellel on teatud ühised majanduslikud ootused ja piisavalt mõju nende täitmise taotlemiseks. Peamiste huvigruppidega defineeritakse kreditorid ehk võlausaldajaid (isikud, kelle nõuded on kajastatud bilansi passivas), omanikud (aktsionärid, osanikud) ja palgaline juhtkond. (Alver, Alver 2011a, 382) Käesolevas peatükis keskendutakse eelmises osas mudeldatud konsolideerimiskontseptsioonide tulemustele tuginedes suhtarvu analüüsi rentaablu- ja likviidsusnäitajatele. Teisisõnu võetakse finantsaruannetes vaatluse alla omanikke ja võlausaldajaid enam huvitavad aspektid järgmiste küsimuste näol:

- Kas paigutatud vahendite tootlus vastab ootustele ehk kas tehtud investeeringu tasuvus on piisav (omanike vaatepunkt);
- Kas ettevõtte tegevus on lühiajalises plaanis jätkusuutlik ja ettevõtte poolsed kohustused saavad õigeaegselt intressidega tasutud (kreditoride lähtekoht).

Rentaablussuhtarvudena (*profitability ratios*) ja likviidsuse näitajatenä (*liquidity ratios*) on erialakirjanduses enam äramärkimist leidnud tabelis 11 kajastuvad suhtarvud.

Tabel 11. Likviidsus- ja rentaablussuhtarvud

Likviidsussuhtarvud	
Lühikohustiste üldine kattekordaja (<i>current ratio</i>) = Käibevara/Lühikohustised	Näitab mitme euro ulatuses on olemas käibevara ühe euro lühiajaliste kohustiste tagamiseks. Näitaja madal arväärtus (<1) viitab liigsele võlakohustisele. Optimaalne väärtus on sektorite lõikes erinev.
Kiire maksevalmiduse kordaja (<i>quick ratio</i>) = (Käibevara-Varud)/Lühikohustised	Määrab ettevõtte võime tasuda lühiajalisi kohustisi, kasutades ainult kõige likviidsemaid vahendeid. Suhtarv, mis näitab, mitu korda ületab kiirestikäibiva käibevara kogumaksumus lühiajaliste kohustiste kogusumma.
Rentaablussuhtarvud	
Puhasrentaablus (<i>net profit margin</i>) = Puhaskasum/Müügitulu	Näitab ettevõtte kasumlikkust kõikide kulude mahaarvamise ja maksude tasumise järgselt.
Omakapitali puhasrentaablus (<i>return on equity, ROE</i>) = Puhaskasum/Omakapital	Näitab omanike poolt paigutatud kapitali tasuvust.
Vararentaablus (<i>return on assets, ROA</i>) = Puhaskasum/Vara (perioodi keskmine maksumus)	Iseloomustab vara kasumiteenimisvõimet, s.o kas teenitav kasum on investeeritud kapitaliga võrreldes piisav.

Allikas: Alver, Alver 2011a 593, 705; Alver, Alver 2011b 141, 583

Toodud näitajate arvutamisel kasutati algandmetena peatükis 3.1 leitud viie kontseptsiooni konsolideeritud bilansi ja kasumiaruande tulemusi (vt koond lisast 1). Kuna varaobjektid ja kohustised olid näidetes arvatud ühe reana, tuli suhtarvude leidmiseks teha teatud eeldused. Käibevara ja lühiajalised kohustised leiti siin emaetvõtte algbilansi varaobjektide ja kohustiste struktuuri alusel enne finantsinvesteeringu soetamist või äriühendus tekkimist. Käibevara moodustab antud loogika alusel ca 5,5% kogu varaobjektidest, lühiajalised kohustised ca 94,7% kogu kohustistest. Nimetatud eeldustel leitud suhtarvud kajastuvad tabelis 12.

Arvutatud suhtarvude põhjal võib esmalt väita, et kõikide kontseptsioonide puhul hakkab silma ettevõtte vähene likviidsus lühiajaliste kohustiste täitmisel. Kuna varud 2017. aasta lõpu seisuga ettevõttes puudusid, siis on ka kaks likviidsust hindavat näitajat identsed. Meetodite lõikes andis lühiajalise maksevõime kajastamisel kõrgeima tulemuse täieliku firmaväärtuse meetod, väikseim oli emafirma vastav näitaja. Rentaablussuhtarvude puhul on madalaimad proportsionaalse konsolideerimise kontsepti tulemused, kuna see on ainus meetod, mille puhul tütaretevõtte osa tuludes ja kuludes osalusega vähemusosalust näitamata korrigeeritakse.

Tabel 12. Likviidsus- ja rentaablussuhtarvud erinevate konsolideerimiskontseptsioonide korral

Suhtarv	Rida-realt konsolideerimine	Emafirma kontsept	Proportsionaalne konsolideerimine	Ostetud firmaväärtuse meetod	Täieliku firmaväärtuse meetod
Lühikohustiste üldine kattekordaja	0,100	0,092	0,098	0,100	0,109
Kiire maksevalmiduse kordaja	0,100	0,092	0,098	0,100	0,109
Puhasrentaablus (%)	1,4%	1,4%	1,2%	1,4%	1,4%
Omakapitali puhasrentaablus (%)	9,7%	10,9%	8,7%	9,5%	7,9%
Vararentaablus (%)	4,0%	4,0%	3,5%	4,0%	3,7%

Allikas: Autori arvutused lisa 1 põhjal

Analüüsidest suhtarve omaniku- ja majandusüksuse teooria siseselt võib omanikuteooria puhul järeldada, et kreditoride seisukohast annab parima tulemuse rida-realt konsolideerimine, omanike enam huvitavad näitajad on kõrgeimad emafirma kontsepti puhul. Majandusüksuse teooria kontseptsioonide puhul annab positiivseima likviidsusnäitajate tulemuse täieliku firmaväärtuse meetod, rentaablussuhtarvud on kõrgeimad osalise firmaväärtuse meetodi alusel arvutatuna.

Kokkuvõttes on kontseptsioonide võrdlemisel erinevused näitajate vahel küll tuvastatavad, kuid ilmselt mitte sellise mõjuga, mis omaniku või võlausaldaja otsuse kvaliteeti kardinaalselt mõjutaks. Seega võib väita, et olulist mõju konsolideerimiskontseptsiooni valik finantsaruannete põhjal tehtavatele otsustele vaadeldavate huvigruppide lõikes ei oma. Samas annab pelgalt suhtarvude arvutamine harva lõplikke vastuseid – pigem aitab see püstitada küsimusi, millele huvitatud osapool saab edasise analüüsi käigus vastuseid otsida.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli lähtuvalt akadeemilises kirjanduses tõstatatud diskussionist, et osa konsolideerimismeetodeid ei ole kooskõlas IASB ja FASB-i kontseptuaalses raamistikus sõnastatud finantsaruandluse üldiste eesmärkidega ning nende rakendamine võib kaasa tuua kasutajapoolse konsolideeritud aruannete väärti tõlgendamise, uurida põhjalikult IFRS-s ja US GAAP-s kasutusel olevaid konsolideerimiskontseptsioone, selgitada konsolideerimismeetodite rakendamisest tekkiv efekt konsolideeritud finantsaruannetele ning hinnata suhtarvude analüüsi põhjal selle võimalikku mõju aruande lõppkasutaja otsustele. Selleks anti magistritöö esimeses ja teises peatükis ülevaade konsolideeritud finantsaruannete koostamise teoreetilistest alustest ning esitati erialakirjanduse põhiseisukohad.

Omanikuteooria kui varakeskse ja sellest tulenevalt bilansile orienteeritud teooria lähtekohtadele tuginevaid kontseptsioone ühendab konsolideerimise ulatuse määramisel ühe alusena emafirma osalus konsolideeritava ettevõtte netovara reaalväärtuses. Teine tegur majandusüksuse kontserni kuuluvuse tuvastamisel on suhte iseloom emaettevõtte ja tütar-, sidusettevõtte või ühislepete vahel. Suhte tüübiks, mille alusel majandusüksus kas tütar-, sidusettevõtte või ühisleppena konsolideerimisgruppi arvatakse, on valitsev mõjuvõim, oluline mõju või ühine valitsev mõjuvõim.

Emafirma kontsepti ja rida-realt konsolideerimise puhul arutletakse erialakirjanduses põhiküsimusena vähemusaktsionärile kuuluva osa kajastamist konsolideeritud bilansis ja kasumiaruandes. Praktikast on nii IFRS-s kui ka US GAAP-s kasutusel emafirma kontsepti laiendatud versioon, mille kohaselt käsitletakse vähemusaktsionäre kontserni mõistes enamusaktsionäride kõrval eraldiseisva grupina, mitte kolmanda osapoolena ning vähemusosalus kajastatakse konsolideeritud bilansis omakapitali koosseisus, eraldi emaettevõtte omanikele kuuluvast omakapitalist.

Proportsionaalse konsolideerimise, mida kehtivad standardid lubavad tänaseks kasutada teatud juhtudel vaid US GAAP-s, ja kapitaliosaluse meetodi kõrvutamise puhul on erialakirjanduses põhiküsimuseks meetodite informatiivsus. Proportsionaalse konsolideerimise eelisenä tuuakse välja asjaolu, et selle meetodi kasutamine pakub konsolideeritud finantsaruannete tarbijale rohkem olulist ja kasulikku informatsiooni otsuste tegemiseks, kui üherealine finantsinvesteeringu kajastamine kapitaliosaluse meetodit kasutades. Samas leidis tuleviku rahakäibe hindamise osas empiirilist tõendust asjaolu, et kapitaliosaluse meetodi kasutamisel ühissetevõtmiste kajastamisel osutusid prognoosid adekvaatsemaks. Ehk arvamusi käsitletavate meetodite osas on mitmesuguseid, kuid pigem ollakse enam seisukohal, et rahvusvahelistesse standarditesse võiks siiski olla sisse kirjutatud võimalus majandusüksuse investeeringu kajastamisel kahe meetodi vahel valida.

Majandusüksuse teooria rõhutab kasumiaruande tähtsust põhjusel, et see kajastab aktsionäride investeeringu tulemust ning ettevõtte jätkamise potentsiaali. Kuna majandusüksus vastutab kapitaliomanike nõuete täitmise eest, siis peetakse majandusüksuse teooriat kasumikeskseks. Majandusüksuse teooriast lähtuvad ostetud firmaväärtuse ja täieliku firmaväärtuse meetod. ASC 805 järgi kehtib US GAAP-s täieliku firmaväärtuse meetod, IFRS 3 võimaldab firmaväärtuse kajastamist tehingupõhiselt hinnata ehk teisisõnu on lubatud kasutada mõlemat meetodit. Samas viitab asjaolu, et standardite konvergenksi antud teema osas saavutada ei suudetud, IASB ja FASB-i erinevale arusaamale meetodite põhiolemusest, mis omakorda teeb keerulisemaks aruannete võrdlemise ja tõlgendamise. Kumba meetodit IFRS-i järgijad rohkem praktikas rakendada hakkavad, otsustatakse ilmselt kontserni aruandluse üldistest eesmärkidest ning info olulisuse ja õige ning õiglase kajastamise printsiibist lähtudes.

Pea pool sajandit muutumatuna püsinud äriühenduste arvestusmeetodid on alates kahetuhandete aastate algusest teinud mõlemas standardis läbi olulised täiendused. Eelkõige väärib mainimist (ostu-) omandamise meetodi kontseptsiooni teginemine, mida tuleb eeldusel, et tehingu või muu sündmuse tulemusel on tegemist äri omandamisega, kasutada äriühenduse kajastamisel. US GAAP-s asendati ostumeetod omandamise meetodiga 2008. aastal, IFRS-s 2009. aastal. Kui ostumeetodit sai rakendada eeldusel, et valitsev mõjuvõim omandatava majandusüksuse üle oli saavutatud kas netovara soetuse või enamushäälõiguse omandamise kaudu, siis omandamise meetodi puhul laiendati rakendusala ka ostutehinguta, tasu üle andmata, toimunud äriühendustele.

Kolmandas peatükis analüüsiti arvuliste näidete abil magistritöö esimestes osades toodud seisukohti ja olulisemaid konsolideerimismeetodeid ühe Baltikumi suurema autode jaemüügi valdkonnas tegutseva kontserni andmetele tuginedes eesmärgiga teha kindlaks meetodi valiku mõju omanikke ja kreditore enamhuvitatavate suhtarvude osas ning esitada vastavad järeldused.

Meetodite lõikes andis lühiajalise maksevõime kajastamisel kõrgeima tulemuse täieliku firmaväärtuse meetod, väiksem oli emafirma vastav näitaja. Rentaablussuhtarvude puhul on madalaimad proportsionaalse konsolideerimise kontsepti tulemused. Analüüsides suhtarve omaniku- ja majandusüksuse teooria siseselt andis kreditoride seisukohast parima tulemuse rida-realt konsolideerimine, omanike enam huvitavad näitajad olid kõrgeimad emafirma kontsepti puhul. Majandusüksuse teooria kontseptsioonide puhul andis positiivseima likviidsusnäitajate tulemuse täieliku firmaväärtuse meetod, rentablussuhtarvud olid kõrgeimad osalise firmaväärtuse meetodi alusel arvutatuna. Kokkuvõttes olid kontseptsioonide võrdlemisel erinevused näitajate vahel tuvastatavad, kuid mitte sellise mõjuga, mis omaniku või võlausaldaja otsuse kvaliteeti oluliselt mõjutaks. Seega võib väita, et märkimisväärset mõju konsolideerimiskontseptisooni valik eeltoodud eeldustel finantsaruannete põhjal tehtavatele otsustele vaadeldavate huvigruppide lõikes ei oma.

SUMMARY

IMPACT OF CONSOLIDATION CONCEPT APPLIED ON CONSOLIDATED FINANCIAL STATEMENTS

Merlin Välja

The discussion in academic literature if consolidation concepts applied in current IFRS and US GAAP are coherent with the foundations on the conceptual framework issued by FASB and IASB has been on the agenda for a while now. Opponents of this statement claim that the current mixture of accounting standards in consolidated statements will lead to confusion and possibly to a situation of misunderstanding of measurements of income and equity's figures and has significant impact on the comparability of the consolidated statements issued by companies. Due to previous is the purpose of this master thesis to find out how consolidation concepts applied will affect consolidated financial statements and financial ratios calculated based on them in shareholder's and creditor's perspective.

The thesis is divided into three chapters. The first chapter gives an overview from consolidation concepts based on proprietary theory, where owners are identified with the rights assigned exclusively to the owners of the parent company. Consolidation concepts that are examined regarding to this theory are full consolidation, parent entity concept, proportionate consolidation and equity method. Second group of consolidation concepts, which is analyzed in the first chapter, bases on entity theory, where a minority shareholder of a subsidiary has the same rights of participation as the parent company and hence the right to the net assets of the subsidiary, as the majority shareholder. Therefore, the consolidated accounts shall be drawn up both groups of shareholders' perspective. Concepts that are observed based on entity theory are full goodwill and partial goodwill method.

In the second chapter author provides an overview of theories related to business combination accounting. For more than half a century, accounting for business combinations has remained

largely unchanged. Two methods – the purchase method and the pooling of interest method – were acceptable during that time. However, significant changes have occurred over the past decade. First, the pooling of interest method has been eliminated as from IFRS and in US GAAP. Secondly, purchase method was replaced with the acquisition method, which is now the only acceptable method of accounting for business combinations. Besides that, pushdown method and fresh start accounting as one of the possible alternatives for pooling of interest and purchase method are examined in chapter two.

The third chapter of the master thesis concentrates on analysis of numerical examples of consolidation concepts stated in previous chapters. Calculations are based on financial statement (year 2017) of one of the biggest car retailer's in the Baltics and are executed with an aim to assess possible changes in liquidity and profitability ratios.

Results of calculations showed that the highest liquidity ratio values are obtained when full goodwill method was used, the lowest corresponding figure was found in the case of parent entity concept. Profitability ratios were the lowest using proportionate consolidation method. Analyzing calculated figures within proprietary theory the highest result regarding to liquidity ratios was achieved if using full consolidation, profitability ratios were the highest in case of parent entity concept. Consolidation concepts based on entity theory showed that liquidity ratios are the highest using full goodwill concept, profitability ratios in case of partial goodwill method.

Deviations in ratios using consolidation methods discussed above in preparation financial statements were overall measurable. On the other hand, the differences between the figures were small enough not to have an impact to decision made on their basis. Therefore, it can be said that consolidation concept applied in financial statements is not affecting the end-user decisions significantly, at least in terms of assumptions made in current master thesis.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- A Roadmap to Pushdown Accounting (2016). Deloitte. Kättesaadav: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/audit/articles/a-roadmap-to-pushdown-accounting.html>, 25.mai 2018.
- Aceituno, F., Bolivar, J.V.R., Pedro, M. (2006). The Conceptual Framework Concept and the Allocation of incomes in the consolidated entity: Its Impact on Financial Ratios. – *International Journal of Commerce and Management*, Vol.16 Issue 2, pp. 95 – 115.
- Alver, J., Alver, L. (2010). Konsolideerimiskontseptsioonid ja nende mõju konsolideeritud aruannetele. *Raamatupidamiselt majandusarvestusele III*, lk 18-27.
- Alver, J., Alver, L. (2011a). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. I, A-L. Tartu: Deebet.
- Alver, J., Alver, L. (2011b). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. II, M-Y. Tartu: Deebet.
- APB Opinion No. 16 – Business Combinations. Kättesaadav: <https://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobkey=id&blobnocache=true&blobwhere=1175820194221&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername2=Content-Length&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue2=118985&blobheadervalue1=filename%3Dapb16.pdf&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs> , 13.aprill 2018.
- ARB No. 51 – Consolidated Financial Statements, August 1959. Kättesaadav: https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176156418551&acceptedDisclaimer=true , 15.aprill 2018.
- ASC 323 – Investments – Equity Method and Joint Ventures. Kättesaadav: https://www.fasb.org/cs/BlobServer?blobkey=id&blobnocache=true&blobwhere=1175828346646&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername2=Content-Length&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue2=2309217&blobheadervalue1=filename%3DASU_2014-01_3.pdf&blobcol=urldata&blobtable=MungoBlobs, 15. aprill 2018.
- ASC 805 – Business Combinations. Kättesaadav: <https://asc.fasb.org/imageRoot/94/108336194.pdf> , 15. aprill 2018.
- ASU No. 2014-17 – Business Combination (Topic 805): Pushdown Accounting – a Consensus of the FASB Emerging Issues Task Force. Kättesaadav: https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176164564812&acceptedDisclaimer=true , 15. aprill 2018.

- ASU No. 2015-08 – Business Combination (Topic 805): Pushdown Accounting – Amendments to SEC Paragraphs Pursuant to Staff Accounting Bulletin No. 115. Kättesaadav: https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176165999198&acceptedDisclaimer=true , 15. aprill 2018.
- Basis for Conclusions on the Exposure Draft Conceptual Framework for Financial Reporting. (2015). IFRS Foundation. Kättesaadav: http://www.ifrs.org/Current-Projects/IASB-Projects/Conceptual-Framework/Documents/May%202015/Basis-to-ED_CF_MAY%202015.pdf, 15. aprill 2016.
- Business Combinations and Noncontrolling Interests. Application of the US GAAP and IFRS Standards (2014). Price Waterhouse Cooper. Kättesaadav: https://www.academia.edu/26058211/Pwc_business_combinations_noncontrolling_interests, 15. aprill 2017.
- Cheng, K., Elbolok, R.M. (2015). Is pushdown Accounting Lifting You Up? *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 55-59.
- Chiapello, E., Medjad, K. (2009). An unpredicted privatisation of mandatory standard-setting: The case of European accounting policy. – *Critical Perspectives of Accounting*, Vol 20, pp 448-468.
- Christenses, T.E., Cottrell, D.M., Baker, R.E. (2014). *Advanced Financial Accounting*. 10th ed. McGraw-Hill/Irwin
- Deitrick, J. W. (2010). What Analysts Should Know about FAS No. 141R and FAS No. 160. – *Financial Analysts Journal*, Vol.66, pp 38-44.
- Erickson, D., Esplin, A., Maines, L.A. (2009). One world – One accounting. – *Business Horizons*, Vol 52, pp. 531-537.
- FAS No. 160 – Noncontrolling Interests on Consolidated Financial Statements – an Amendment of ARB No. 51. Kättesaadav: <https://www.fasb.org/summary/stsum160.shtml> , 15.aprill 2018
- FAS No. 46 – Interpretation of Accounting Research Bulletin No. 51, Consolidated Financial Statements. Kättesaadav: <https://www.fasb.org/summary/finsum46.shtml>, 15. aprill.2018.
- Giurca Vasilescu, L. Mezzanine Debt: Benefits or Drawbacks for Firm’s Financing? (2009) – *Revista Tinerilor (The Young Economists Journal)*, Vol 1, 14-21.
- Graham, R.C., King, R.D., Morrill, C.K.J. (2001). Proportionate Consolidation vs the Equity Method: A Decision Usefulness Perspective on Reporting Interests in Joint Ventures. Kättesaadav: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=306839, 15. märts 2018.
- Graham, R.C., King, R.D., Morrill, C.K.J. (2003). Decision Usefulness of Alternative Joint Venture Reporting Methods. – *Accounting Horizons*, Vol 17, No. 3, pp 123-137.

- Grathwohl, J., Voeller, D. (2016). Full or Partial Goodwill Recognition. An Analytical Comparison. *Die Betriebswirtschaft*, 76, 147-167.
- Hoyle, J.B., Schaefer, T.F., Doupnik, T.S. (2011). *Advanced Accounting*. 10th ed. New York, McGraw-Hill/Irwin.
- Hveem, K., Gronstad L.C., IAS 31 – Accounting for Interests in Joint Ventures. (2011) – Master Thesis GRA 19002.
- IAS 28 – Investments in Associates and Joint Ventures, 12.05.2011. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias28-2011> , 20. mai 2018.
- IAS 31 – Interests in Joint Ventures, 01.07.2009. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias31> , 20. mai 2018.
- IFRS 10 – Consolidated Financial Statements, 12.05.2011. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs10> , 20. mai 2018.
- IFRS 11 – Joint Arrangements, 12.05.2011. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs11> , 20. mai 2018.
- IFRS 3 – Business Combinations, 10.01.2008. Kättesaadav: <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs3> , 20. mai 2018.
- Ignatowski, R. (2011). Impact on Consolidation Concepts Applied in IFRS on Capital Presentation. The Empirical Analysis on Sample of Companies Listed on Warsaw Stock Exchange. *Business Analysis, Accounting, Taxes and Auditing*. Tallinn, 84-99.
- Kohtavala, K. (2003). Proportional Consolidation *versus* the Equity method: A Risk Measurement Perspective on Reporting Interests in Joint Ventures. – *Journal of Accounting & Public Policy*, Vol. 22, Issue 6, pp. 517-538.
- Leitner-Hanetseder, S., Stockinger, M. (2014). How Does the Elimination of the Proportionate Consolidation Method for Joint Venture Investments Influence European Companies? – *ACRN Journal of Finance and Risk Perspectives*, Vol 3, Issue 1, pp 1-18.
- Maines, L.A., R.D. Mautz Jr., G.B. Wright, J.A. Yardley, A.J. Rosman and L.E. Graham (2000). Implications of International Differences in Joint Venture Financial Reporting Standards for Financial Analysts Stock Values - *Working Paper*, Indiana University, pp 98-125.
- Milburn, J. A., Chant, P. D. (1999). Reporting interests in joint ventures and similar arrangements. – *Financial accounting series*, No. 201-E, pp 3-26.
- Nobes, C. (2014). The Development of National and Transnational Regulation on the Scope of Consolidation. *Accounting. – Auditing & Accountability Journal*, Vol. 27 Issue 6 pp. 995 – 1025.

- Nobes, C. An Analysis of the International Development of the Equity Method. (2002) – *Abacus*, Vol 38, No. 1, 16-45.
- Nurmberg, H., Sweeny, J. (2007). Understanding for Business Combinations: An Instructional Resource. *Issues in Accounting Education*, Vol 22, No. 2, 255-284.
- Nurmberg, H., Sweeny, J. Understanding Accounting for Business Combinations: An Instructional Resource. (2007). *Issues in Accounting Education*, Vol. 22, No. 2, pp 255-284.
- Parker, R.H., (1994). Finding English Words to Talk about Accounting Concepts. – *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, Vol 7, Issue 2, pp 70-85.
- Preliminary Views on an improved Conceptual Framework for Financial Reporting. The Reporting Entity. (2008). Discussion Paper. Kättesaadav: <https://www.asc.gov.sg/Portals/0/attachments/Consultations/DP%20on%20Preliminary%20Views%20on%20an%20improved%20Conceptual%20Framework%20for%20Financial%20Reporting.pdf> , 30. märts 2016.
- Results of Convergence. Financial Reporting/Opinion. (2013). – *Journal of Accountancy*, February 2013, pp 53-59.
- Rosenfield, P. Minority Interest: Opposing Views. (1986). – *Journal of Accountancy*, March 1896, pp 78-89.
- SFAS No. 141R – Business Combinations. Kättesaadav: <https://www.fasb.org/summary/stsum141r.shtml> , 15. aprill 2018.
- Soonawalla, K. (2006). Accounting for Joint Ventures and Associates in Canada, UK, and US: Do US Rules Hide Information? – *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol 33, pp 395-417.
- Stolowy, H., Lebas, M.J., Yuan, D. (2013). *Financial Accounting and Reporting: A Global Perspective*. 4th ed. Cengage Learning Inc.
- Sutton, D.B., Cordery, C.J., Van Zijl, T. (2015). The Purpose of Financial Reporting: The Case of Coherence in the Conceptual Framework and Standards. – *Abacus*, Vol. 51, No. 1, pp. 116-141.
- Talviste, R. Firmaväärtuse kontseptsiooni areng ja kajastamine Eesti ettevõtete majandusaasta aruannetes 2003-2014 (IFRS 3 käsitus) (2014). Magistritöö.
- The Equity Method of Accounting. Profect Scope. (2014) – IASB Meeting, IFRS Staff Paper, 1-21.
- US GAAP versus IFRS. The Basics. (2018). Ernst & Young. Kättesaadav: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRSBasics_00901-181US_23February2018/\\$FILE/IFRSBasics_00901-181US_23February2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/IFRSBasics_00901-181US_23February2018/$FILE/IFRSBasics_00901-181US_23February2018.pdf) , 15. aprill 2018.

Warren, C.S., Reeve, J.M, Duchac, J. *Financial Accounting*. (2007), 10th ed. Cengage Learning Inc.

Wyatt, A. R. (1963). A Critical Study of Accounting for Business Combinations – *Accounting Research Study*, No. 5, pp 75-90.

LISAD

Lisa 1. Analüüsitava ettevõtte konsolideeritud bilansi ja kasumiaruande kirjed konsolideerimiskontseptsioonide lõikes

Kirje	Rida-realt konsolideerimine	Emafirma kontsept	Proportsionaalne konsolideerimine	Ostetud firmaväärtuse meetod	Täieliku firmaväärtuse meetod
Vara kokku	62 797	62 797	57 418	63 873	69 330
- sh käibevara	3 456	3 456	3 160	3 516	3 816
Kohustised kokku	36 615	39 568	34 189	37 101	37 101
- sh lühiajalised kohustised	34 671	37 467	32 374	35 131	35 131
Omakapital kokku	26 182	23 229	23 229	26 773	32 229
Puhaskasum	2 538	2 538	2 031	2 538	2 538
Müügitulu	181 405	181 405	163 706	181 405	181 405

Allikas: Analüüsitava ettevõtte 2017. a majandusaasta aruanne, autori arvutused